

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Gretos Merkelevičiūtės,
V kurso, privatinės teisės: civilinės ir verslo teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas kaip teisių gynimo būdas
Claiming the Benefit Received by the Infringer as a Remedy**

Vadovas: Prof. dr. (HP) Vytautas Mizaras
Recenzentas: Partnerystės prof. dr. A. Driukas

Vilnius
2024

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas kaip teisių gynimo būdas, analizuojamos nuomonės doktrinoje dėl šio teisių gynimo būdo taikymo bei kokiais atvejais nukentėjusiajai šaliai atsiranda galimybė reikalauti grąžinti pažeidimu gautą naudą. Analizuojamas pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas intelektinės nuosavybės teisėje, neteisėtai atskleidus komercines paslaptis bei sutarčių teisėje.

Pagrindiniai žodžiai: pažeidėjo gauta nauda, civiliniai teisių gynimo būdai, civilinė atsakomybė, sutarčių teisė, deliktų teisė, nesąžininga konkurencija, nepagrįstas praturtėjimas, negautos pelnas, gautos naudos apskaičiavimas.

This work analyses claiming the benefit received by the infringer as a remedy, the doctrinal opinions on the application of this remedy, and the cases in which the injured party may claim the recovery of the benefit obtained by the infringement. It analyses the recovery of the benefit obtained by the infringer in intellectual property law, in the case of unlawful disclosure of trade secrets, and in contract law.

Key words: benefits received by the infringer, civil remedies, civil liability, contract law, tort law, unfair competition, unjust enrichment, lost profits, account of profits.

Turinys

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI	2
IŽANGA	4
1. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo istorinė raida	7
2. Teisinės atsakomybės aspektai išreikalaujant pažeidėjo gautą naudą	9
2.1. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas ir civilinė atsakomybė.....	11
2.1.1. Civilinės atsakomybės samprata ir sąlygos.....	11
2.1.1.1. Neteisėti veiksmai.....	12
2.1.1.2. Priežastinis ryšys	13
2.1.1.3. Kaltė.....	14
2.1.1.4. Žala ir nuostoliai.....	15
2.1.2. Civilinės atsakomybės taikymas išreikalaujant pažeidėjo gautą naudą.....	16
2.2. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas ir nukentėjusiojo negautas pelnas	17
2.3. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas ir nepagrįstas praturtėjimas.....	20
3. Pažeidėjo gautos naudos apskaičiavimas.....	22
3.1.1. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas intelektinės nuosavybės teisėje ir teismų praktikos analizė	26
3.1.2. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas neteisėtai atskleidus komercinę paslaptį ir teismų praktikos analizė.....	32
3.1.3. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas sutarčių teisėje ir teismų praktikos analizė ..	41
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	47
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	49
SANTRAUKA	49
SUMMARY	54

IŽANGA

Tiek teisės teorijoje, tiek teismų jurisprudencijoje galioja bendrasis teisinis principas, kad iš neteisės teisė neatsiranda (lot. *ex in juria non oritur jus*), todėl pažeidėjas, gavęs bet kokią naudą iš savo neteisėtų veiksmų, neturėtų turėti jokių teisėtų lūkesčių.

Civilinėje teisėje reikalavimas atlyginti pažeidėjo gautą naudą yra toks teisių gynimo būdas, kai šalis siekia restitucijos arba kompensacijos už žalą, padarytą kitos šalies pažeidimu arba neteisėtais veiksmais. Kai kas nors pažeidžia kito asmens teises, iš jo gali būti pareikalauta atsisakyti dėl šio pažeidimo gautos naudos ar pelno, taip siekiant nukentėjusįjį grąžinti į buvusią padėtį prieš pažeidėjui atliekant neteisėtus veiksmus. Pavyzdžiui, jei fizinis ar juridinis asmuo neteisėtai naudoja kito asmens patentuotą išradimą, autorių teisių saugomą kūrinį ar prekių ženklą, tokiu būdu siekdamas sau naudos ar pelno, nukentėjusioji šalis gali reikalauti, kad būtų taikoma tokia teisių gynimo priemonė, kuri priverstų pažeidėją atiduoti iš tokio pažeidimo gautą piniginę naudą.

Norėdama reikalauti šios naudos, nukentėjusioji šalis turi įrodyti tiesioginį ryšį tarp pažeidimo ir pažeidėjo gauto pelno, bei įrodyti visas civilinei atsakomybei kilti reikalingas sąlygas. Teismai analizuoja pažeidimo mastą ir gautą naudą, kad nustatytų teisingą žalos atlyginimą konkrečiam pažeidimui. Ši priemonė gali ne tik kompensuoti nukentėjusiosios šalies patirtą žalą ar nuostolius, bet ir veikti kaip atgrasymo nuo netinkamo elgesio ateityje priemonė. Todėl šiame darbe bus analizuojamas pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas kaip teisių gynimo būdas ir visos tokiam teisių gynimo būdui reikalingos sąlygos bei jo apraiškos skirtingose privatinės teisės šakose.

Temos aktualumas: pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas kaip teisių gynimo būdas gali pasitaikyti įvairiose srityse – tiek konkurencijos teisėje, tiek intelektinės nuosavybės teisėje, tiek ir sutarčių teisėje. Kiekvienoje srityje pažeidėjo gautos nustatymas gali skirtis, kadangi susiduriama su specifinėmis problemomis. Teisingas pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas, kaip teisių gynimo būdas, nurodo, kad turi būti atlyginama ne tik sukelta žala, tačiau ir pažeidėjo gauta nauda, kurią pagal teismų praktiką gali būti sudėtinga apskaičiuoti, kadangi tai turėtų būti laikoma tiek grynuoju pelnu, tiek ir sutaupytais išlaidomis, kurie gali būti skirtingai akcentuojami konkrečiose bylose. Šis teisių gynimo būdas teismų praktikoje taikomas gana siaurai, kadangi sudėtingiau nustatyti ir įrodyti, kad byloje yra galimas tokio teisių gynimo būdo taikymas, kadangi kompensacinis civilinės atsakomybės tikslas gali būti

peržengiamas tik išimtiniais atvejais, todėl pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo kaip teisių gynimo būdo teorinio ir praktinio taikymo analizė yra aktuali.

Darbo objektas: pažeidėjo gautos naudos ir jos išreikalavimo, kaip teisių gynimo būdo, teisinis reglamentavimas ir teismų praktikos analizė.

Darbo tikslas: siekiama nustatyti ar visais atvejais įmanoma išreikalauti gautą naudą iš pažeidėjo ir sąlygas, kurios yra reikalingos tam įgyvendinti, taip pat ir gautos naudos išreikalavimo procese kylančias praktines problemas.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti skirtingus šaltinius apie pažeidėjo gautos naudos išreikalavimą kaip teisių gynimo būdą, jo istorinę raidą. Atskleisti pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo santykį su kitais teisinės atsakomybės institutais, tokiais kaip negautos pajamos, nepagrįstas praturtėjimas, jų panašumus ir skirtumus.
2. Išanalizuoti teisės normas, reguliuojančias pažeidėjo gautos naudos išreikalavimą, nustatyti tokių teisės normų pobūdį, taip pat sąlygas, kurias tokios teisės normos nustato tam, kad pažeidėjo gautą naudą būtų galima išreikalauti. Atskleisti civilinės atsakomybės taikymo sąlygas ir civilinės atsakomybės santykį su pažeidėjo gautos naudos išreikalavimu.
3. Išanalizuoti pažeidėjo gautos naudos išreikalavimą kaip teisių gynimo būdą intelektinės nuosavybės teisėje, taikomą teisinį reguliavimą intelektinės nuosavybės teisėms ginti, išnagrinėti skirtingus šaltinius apie keliamas sąlygas ir ypatumus, taip pat išanalizuoti teismų praktiką.
4. Išnagrinėti skirtingus šaltinius apie nesąžiningą konkurenciją, neteisėtą komercinės paslapties atskleidimą ir pažeidėjo gautos naudos išreikalavimą tokiose bylose, taikytinas teisės normas, taip pat skirtingus išaiškinimus, išanalizuoti teismų praktiką.
5. Išanalizuoti pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo galimybes sutarčių teisėje, taip pat ikisutartinių santykių metu, išnagrinėti skirtingus šaltinius apie tam būtinas sąlygas bei teismų praktiką.
6. Išnagrinėti šaltinius apie pažeidėjo gautos naudos apskaičiavimo metodikas teisės doktrinoje bei teismų praktikoje.

Tyrimo metodai: Siekiant išnagrinėti pažeidėjo gautos naudos išreikalavimą kaip teisių gynimo būdą civiliniame procese bus naudojami lingvistinis, loginis, sisteminis metodai. Siekiant atskleisti teisės aktų bei teismų praktikos turinį, visų pirma naudojamas lingvistinis metodas, vėliau pritaikomi loginis, sisteminis bei lyginamasis metodai juos analizuojant.

Darbo originalumas: šiame magistro darbe analizuojamas pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo kaip teisių gynimo būdo teisinis reguliavimas ir taikymas teismų praktikoje pasireiškus nesąžiningai konkurencijai, sutartinių santykių bei intelektinės nuosavybės teisių pažeidimams siekiant išreikalauti neteisėtai gautą naudą iš pažeidėjo, taip pat analizuojamos pažeidėjo gautos naudos apskaičiavimo metodikos teorijoje ir praktikoje, bei šio teisių gynimo būdo išskirtinumas lyginant su kitais.

Autorės žiniomis, per pastaruosius penkerius metus tapačia tema apgintų magistro darbų nėra, tačiau yra prieinamas 2009 metų magistro darbas tema „Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo, kaip civilinio teisių gynimo būdo, taikymo ypatumai“ (T. Lileikis). Nuo 2009 metų pasikeitusi tiek ir teismų praktika, tiek ir atsiradę naujos mokslinės literatūros. Daugiau išsamių magistro darbų būtent pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo tema, autorės žiniomis, nėra.

Svarbiausi šaltiniai: atsižvelgiant į nagrinėjamą temą, jos pobūdį ir siekiant tinkamai išanalizuoti šios temos esminius aspektus, darbe analizuojami nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys civilinius teisių gynimo būdus, teisės doktrina ir teismų praktika. Nacionaliniai bei tarptautiniai teisės aktai analizuojami siekiant išaiškinti pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo ypatumus, palyginti šį teisių gynimo būdą su kitais, taip pat nustatyti įstatyminio reglamentavimo spragas. Mokslinė literatūra nagrinėjama siekiant nustatyti teisės mokslininkų išaiškinimus, nuomones dėl teisės normų, jų taikymo ir kt. analizuojamais klausimais. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimui kaip teisių gynimo būdui analizuoti daugiau pasirinkti užsienio šalių autorių straipsniai, kadangi magistro darbo rengimo metu rasta platesnės teorinio pobūdžio informacijos šia tema. Taip pat apžvelgta ir Lietuvos Respublikos bei užsienio šalių teismų praktika, kurios analize siekta išaiškinti kaip teisės normos yra taikomos ir aiškinamos praktikoje.

1. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo istorinė raida

Romos teisinė sistema, kaip ir daugelis ankstyvųjų teisinių sistemų, atsirado kaip alternatyva kraujo kerštui, kuriuo ankstyvieji romėnai reaguodavo į klanų nario nužudymą ar jam padarytą žalą, siekdami atkeršyti kaltininko šeimai ir sukelti panašaus dydžio žalą. Tačiau romėnai sukūrė kraujo keršto pakaitalą, kuris reiškė, kad kaltininkas po oficialios ceremonijos sumokėdavo nukentėjusiajai šaliai arba jos giminei užmokestį prekėmis arba pinigais. Iš pradžių ši išmoka buvo skirta kompensacijai. Tačiau tai reiškė pažangą, nes apėmė atpildą su mažesnėmis socialinėmis pasekmėmis. Be kompensacijos nukentėjusiajam ir jo giminei, buvo siekiama parodyti, kad nukentėję ir kaltininkas, taip sumažinant asmeninio keršto troškimą. Laikui bėgant, ši besivystanti teisinė sistema perėjo nuo atpildo akcentavimo prie kompensacijos. Iš pradžių kompensacijos buvo teikiamos gyvuliais, vėliau pereita prie piniginių išmokų, nors sistema išliko primityvi. Nebuvo stengiamasi įvertinti nukentėjusiosios šalies patirtą realią žalą, vietoje to, išmokos buvo iš anksto nustatomos pagal nusikaltimų sąrašą. Sudėtingėjant romėnų teisei sistemai, atsirado sudėtingesnis teisių ir pareigų rinkinys. Apie 450 m. pr. Kr. Romos Respublikos įstatymai buvo užrašyti dvylikoje bronzinių lentelių (XII lentelių įstatymai). Nors šie įstatymai buvo elementarūs ir juose buvo magijos ir ritualų elementų tiek nustatant pareigas, tiek teises procedūras, vis dėlto jie suteikė pagrindus šiuolaikinėms teisinėms koncepcijoms. Mūsų šiuolaikinis supratimas apie skolas, sutartis ir civilines skriaudas susijęs būtent su šiomis Dvylika lentelių. Romai iš agrarinės kaimo visuomenės tapus komercine imperija, kurioje didelę įtaką turėjo prekybininkai ir bankininkai, ši išaugo iš senosios teisinės sistemos ir tapo dėmesinga prekybininkų interesams. Šiuolaikinių teisių gynimo priemonių evoliucija teisėje prasidėjo, kai romėnai pradėjo priteisti nuostolių atlyginimą pagal faktinius nukentėjusiojo patirtus nuostolius, o ne pagal nustatytą sąrašą. (Lloyd, R. M., Chase, N. J., 2016, p. 318-319)

Galiausiai į atlygintiną netiesioginę žalą imta įtraukti būsima pelną, kurio ieškovas neteko dėl žalos. Tuomet romėnų teisėje žala pradėta skirstyti į dvi kategorijas: *damnum emergens* (liet. atsirandanti žala) - tiesioginė ieškovo patirta žala ir *lucrum cessans* (liet. nutrauktas pelnas) - pelnas, kurį ieškovas prarado dėl pažeidimo. (Lloyd, R. M., Chase, N. J., 2016, p. 319)

Kaip ir visų svarbiausių Vakarų teisės tradicijos pagrindų, pažeidėjo gautos naudos ir nepagrįsto praturtėjimo teisės ištakos siekia romėnų teisę. Kai didysis Romos teisininkas

Pomponijus teigė, kad *aequum est neminem cum alterius detrimento et iniuria locupletiolem fieri* (liet. teisinga, kad niekas negali praturtėti dėl kito žmogaus nuostolių ir žalos), jis turėjo omenyje įvairius veiksmus, kurių tikslas buvo užtikrinti, jog niekas nepraturtėtų kito asmens sąskaita. Žvelgiant šiuolaikinėmis akimis, šiuos veiksmus galima suskirstyti į dvi skirtingas sritis. Pirmoji susijusi su *negotiorum gestio* sąvoka, t. y. kito asmens reikalų tvarkymu be pavedimo, kai tarpininkas (*gestor*) veikia atstovaujamojo (*dominus negotii*) vardu ir jo naudai be pastarojo išankstinio sutikimo. Antroji susijusi su technine nepagrįsto praturtėjimo idėja, kurios pavyzdys yra du klasikinio romėnų laikotarpio ieškiniai: *condictio indebiti* ir *actio de in rem verso*. Abiem atvejais romėnai sprendė autonominių prievolių, kurios nebuvo nei sutartinės, nei deliktinės, bet atrodė esančios kažkur tarp šių pagrindinių kategorijų, klausimus. Remtasi tuo pačiu pagrindimu *iure naturae aequum est neminem cum alterius detrimento et iniura fieri locupletiolem* (liet. natūralu, kad niekas neturi praturtėti sukeldamas žalos kitam), tačiau skirtumai tarp *negotiorum gestio* ir nepagrįsto praturtėjimo buvo suprantami tik pradiniam etape. (Portonera, G., 2023, p. 158)

Kaip jau minėta, pagrindiniai praturtėjimo ieškiniai buvo *condictio indebiti* ir *actio de in rem verso*. *Condictio* leido ieškovui susigrąžinti tam tikrą daiktą ar pinigus iš atsakovo, pavyzdžiui, kai pirmasis per klaidą sumokėjo pastarajam tai, ko neturėjo sumokėti. *Actio de in rem verso* leido kreditoriui, sudariusiam sutartį su sūnumi ar tarnu, sutarties pažeidimo atveju veikti prieš *pater familias* ar savininką, kai skolininko pasiliktas pelnas įsiliejo į *pater familias* ar savininko turtą. Nors abiem buvo taikomas tas pats principas, juos galima atskirti dėl praturtėjimo rūšių, su kuriomis jie buvo susiję. *Condictio* buvo siekiama restitucijos griežtąja prasme (daiktai turėjo būti gražinami ieškovui, kuris faktiškai niekada nebuvo praradęs nuosavybės teisės į juos), o *actio de in rem verso* turėjo daugiau niuansų, nes buvo orientuota ne į fizinį objektą, bet į turto padidėjimą, kurį atsakovas įgijo dėl skolininko padaryto pažeidimo. (Portonera, G., 2023, p. 159)

Tuo tarpu vokiečių doktrinoje, Savigny ir jo mokinių perskaitytos romėnų teisės medžiagos dėka, buvo sukurta vieninga neteisėto praturtėjimo sistema. Peržengdami atskirų *condictiones*, pandektininkai paskelbė vienijantį nepagrįsto praturtėjimo principą (*ungerechtfertigte Bereicherung*), kurį Vokietijos civilinis kodeksas 812 straipsnio 1 dalimi perkėlė į pozityviąją teisę, kurioje nurodoma, kad „asmuo, kuris be teisinio pagrindo ką nors gauna kaip kito asmens veiklos rezultata ar kitaip jo sąskaita, privalo tai gražinti. Ši pareiga egzistuoja ir tuo atveju, jeigu teisinis pagrindas vėliau išnyksta arba jeigu nepasiekiamas

rezultatas, kurį pagal teisinio sandorio turinį buvo numatyta pasiekti šiomis pastangomis". Be to, Vokietijos teisė numato alternatyvų restitucijos kelią per vadinamąjį netinkamą *negotiorum gestio* (*unechte Geschäftsführung ohne Auftrag*). Pagal Vokietijos civilinio kodekso 687 straipsnio 2 dalį, jeigu asmuo kito asmens verslą laiko savo nuosavu, nors žino, kad neturi teisės to daryti, atstovaujamas gali reikalauti restitucijos. (Portonera, G., 2023, p. 159)

Vokietijos įtaka buvo juntama ir XX a. kodifikavimo procese. Pavyzdžiui, 1942 m. Italijos civiliniame kodekse atsirado dveji straipsniai dėl bendrojo ieškinio dėl nepagrįsto praturtėjimo, panašiai bendroji nuostata dėl nepagrįsto praturtėjimo įtvirtinta ir 1907 m. Šveicarijos civiliniame kodekse, kuriame numatyta, kad "asmuo, kuris nepagrįstai praturtėjo kito asmens sąskaita, privalo atlyginti nuostolius". (Portonera, G., 2023, p. 160)

Vokietijos doktrinos įtaka buvo juntama ir Anglijos bendrojoje teisėje, kurioje bendroji restitucijos idėja pati savaime nebuvo teisinio perkėlimo objektas, tačiau tapo raktu aiškiau pertvarkyti teisinius precedentes dėl pelno, viršijančio teisiškai reikšmingą žalą. Peržengiant griežtą (ir nepatenkinamą) alternatyvą tarp sutarčių teisės ir deliktų teisės, buvo pripažinta visiškai nauja sritis. Iš pradžių šis procesas skambėjo gana revoliucingai, tačiau dėl tam tikrų svarbių bylų¹, nepagrįstas praturtėjimas dabar yra įtvirtintas kaip savarankiška privatinės teisės šaka. Didelė Vokietijos teisinės minties įtaka Anglijos teisei rodo, kad nepagrįsto praturtėjimo klausimu teisingas Europos teisės atspindėjimas leidžia išvengti griežto kontinentinės ir bendrosios teisės sistemų skirstymo. (Portonera, G., 2023, p. 160)

Taigi, galima teigti, jog pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas kaip teisių gynimo būdas išsivystė iš restitucijos ir nepagrįsto praturtėjimo institutų, tačiau, kaip bus analizuojama toliau šiame darbe, galiausiai nuo jų atsiskyrė, nes pažeidėjo gautai naudai išreikalauti pradėtas taikyti civilinės atsakomybės institutas.

2. Teisinės atsakomybės aspektai išreikalaujant pažeidėjo gautą naudą

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – „**LR CK**“) nėra pateikiamas pažeidėjo gautos naudos apibrėžimas, tačiau, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 83 str. 5 d., Lietuvos Respublikos Prekių ženklų įstatymo 75 str. 5 d.,

---

¹ Lipkin Gorman prieš Karpnale Ltd [1988] UKHL 12, Trustee of FC Jones and Son (a firm) prieš Jones [1996] EWCA Civ 1324, Generalinis prokuroras prieš Blake [2001] 1 AC 268 ir, visai neseniai, Benedetti prieš Sawiris [2013] UKSC 50.

Lietuvos Respublikos Patentų įstatymo 57 str. 5 d., Lietuvos Respublikos Dizaino įstatymo 48 str. 5 d., analogiškai nurodoma, kad pažeidėjo gauta nauda laikoma visa tai, ką pažeidėjas sutaupė ir (ar) gavo pažeisdamas įstatymo saugomas teises.

Lietuvos teisės doktrinoje nurodomi panašūs apibrėžimai. Pažeidėjo gauta nauda apibrėžiama kaip grynoji gauta nauda ar turtinės padėties pagerėjimas, kylantis iš neteisėtų veiksmų. Tai apima ne tik grynąjį pelną, bet ir sutaupytas išlaidas, kurios būtų patirtos įprastomis sąlygomis, jei nebūtų neteisėtų veiksmų. Toks pažeidėjo turtinės padėties pasikeitimas turi būti tiesiogiai susijęs su jo neteisėtais veiksmais kaip priežastinis ryšys, tarp tokių neteisėtų veiksmų ir pažeidėjo gautos naudos. (Kontrimas, V., 2017, p. 127)

Pastebėtina, kad pažeidėjo gauta nauda gali būti įvardijama įvairiai, pavyzdžiui, neteisėtai gauta nauda, neteisėtai gautas pelnas ir kt.

Pavyzdžiui, jei vienas asmuo parduoda kito asmens dviratį arba pažeidžia jo autorių teises ar patentą, pirmasis asmuo gali uždirbti antrojo sąskaita. Nors kompensuoti nuostolius atrodo nesudėtinga, nuomonės skiriasi, ar asmuo, pažeidęs teises, taip pat turėtų netekti pelno, viršijančio kompensacinę žalą. Vienoje iš perspektyvų pabrėžiamas atgrasymas nuo neteisėto elgesio, todėl teigiama, kad pažeidėjo gautos naudos atlyginimas turėtų būti taikomas, jei pažeidėjas veikė sąmoningai. Kitu požiūriu, pagrįstu įrodinėjimo teise, pabrėžiamas sunkumas įrodyti nukentėjusiojo nuostolius teisių pažeidimo atvejais, ypač ginčiuose dėl intelektinės nuosavybės. (Boosfeld, K., 2019, p. 824-825)

Nuosavybės metodas teigia, kad teisės turėtojas turi teisę į visą pelną, gautą pažeidus tą teisę. Tačiau šis požiūris kritikuojamas dėl siauros taikymo srities ir galimo neteisingumo pažeidėjo, kuris prisidėjo prie šio pelno gavimo, atžvilgiu. (Boosfeld, K., 2019, p. 826)

Visapusiška pelno perskirstymo teorija turi atsižvelgti į abiejų šalių požiūrį. Kompensuoti neteisėtai gautą naudą yra paprasta, tačiau pagrįsti, kodėl pažeidėjas turėtų atsisakyti pelno, ir nustatyti teisėtą gavėją yra sudėtingiau. Šis požiūris turėtų subalansuoti abiejų šalių interesus tais atvejais, kai nauda gaunama pažeidžiant nukentėjusiojo teises. (Boosfeld, K., 2019, p. 826)

Priimant sprendimą dėl pelno išreikalavimo reikia išnagrinėti kiekvieną atvejį, atsižvelgiant į tokius aspektus kaip kaltė, pažeidimo pobūdis ir pažeidėjo indėlis į naudos (pelno) gavimo procesą. Tikslas yra ne nuspręsti, ar atlyginti gautą pelną, o kaip teisingai paskirstyti pelną, bent iš dalies gautą pažeidžiant teises. Vis dėlto pernelyg didelis nuostolių

atlyginimas gali trukdyti ekonominei veiklai, ypač jei tokie pažeidimai yra atsitiktiniai arba nereikšmingi teisės normų pažeidimai. (Boosfeld, K., 2019, p. 827)

Kito autoriaus nuomone, pažeidėjo gautos naudos atėmimo tikslas yra kitoks nei kompensacijos priteisimas, kai nukentėjusiajam priteisiami dėl pažeidimo patirti faktiniai nuostoliai. Visų pirma, atsakovo gautos naudos priteisimas kelia grėsmę, kad bus pažeistas principas, pagal kurį teismai neturėtų pernelyg kompensuoti nukentėjusiojo, nes, pavyzdžiui, jeigu pažeidėjas dėl neteisėtų veiksmų pažeidžiant patentą efektyviau gauna naudą už patento savininką (t. y. gauna didesnę pelną už vieneta), patento savininkas gali atsirasti geresnėje padėtyje taikant gautos naudos išreikalavimą nei tuo atveju, jeigu pažeidimas niekada nebūtų buvęs padarytu. (Seaman, C. B., 2019, p. 126)

Teisinė atsakomybė yra prievolė, atsirandanti asmeniui, jei šis pažeidžia viešą arba privatų interesą, tuomet pažeidėjas, kaip viena prievolės šalis, patiria įstatymuose numatytas sankcijas, o nukentėjusysis, kaip kita prievolės šalis, gali tokias sankcijas taikyti arba reikalauti, kad jos būtų taikomos atitinkamos valstybinės ar visuomeninės institucijos. (Ambrasienė, D., 2006, p. 178)

LR CK pažeidėjo gauta nauda priskirtina civilinės atsakomybės institutui, todėl toliau bus analizuojama civilinė atsakomybė ir jai taikyti reikalingos sąlygos.

2.1. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas ir civilinė atsakomybė

2.1.1. Civilinės atsakomybės samprata ir sąlygos

Kai prievolė neįvykdoma arba yra vykdoma netinkamai, o prievolės pažeidimas daro žalą platesniam asmenų ratui, nebūtinai tik kreditoriui, taikoma viena iš teisinės atsakomybės rūšių – civilinė atsakomybė. (Ambrasienė, D., 2006, p. 178)

Civilinės atsakomybės samprata pateikiama LR CK 6.245 str. 1 d., kuri nurodo, kad civilinė atsakomybė – tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius).

Įstatyme taip pat numatoma sutartinė ir deliktinė (nesutartinė) atsakomybės pagal jų atsiradimo pagrindus (LR CK 6.245 str. 3 – 4 d.).

Civilinė atsakomybė atsiranda esant tokioms atsiradimo sąlygoms kaip neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė bei žala ir nuostoliai. Kadangi specifinis civilinės

atsakomybės bruožas yra būtent turtinis pobūdis, neišvengiamai žala yra pagrindas, nes civilinės atsakomybės teisinis santykis nėra įmanomas nesant žalos arba nuostolių. Kitų sąlygų būtinumas gali skirtis pagal civilinės teisės pažeidimą ir tai nustato įstatymai, tačiau kiekviena yra savito turinio bei požymių. (Ambrasienė, D., 2006, p. 181)

2.1.1.1. Neteisėti veiksmai

Neteisėti veiksmai apibrėžiami LR CK 6.246 str. 1 d., kuri nurodo, kad civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai.

Dispozityvumas civilinėje teisėje suteikia galimybę teisinio santykio subjektams savo privalomo ar galimo elgesio ribas nustatyti patiems, todėl neteisėtumo civilinėje teisėje suvokimas kiek skiriasi nuo neteisėtumo sampratos baudžiamojoje ar administracinėje teisėje. Tarpusavio teisėms ir pareigoms nustatyti tarp teisinių santykių subjektų nustatymui pagrindinis būdas yra sutarties sudarymas. Taigi, neteisėtais veiksmais civilinėje teisėje gali būti tiek įstatymo nuostatas, tiek sutarties sąlygas pažeidžiantys veiksmai. Jei tam tikras šalių elgesys nėra nustatytas nei įstatyme, nei sutartyje, vadovaujamosi žmogiškaisiais principais – sąžiningumo, protingumo, teisingumo, gerų papročių bei moralės, o šių principų nesilaikymas laikytinas neteisėtu ir taip pat sukelia civilinę atsakomybę. (Ambrasienė, D., 2006, p. 182)

Veiksmų neteisėtumu, žalos padarymo požiūriu, laikomas svetimų subjektinių teisių pažeidimas, kai tam nėra pagrįsto teisinio pagrindo (Ambrasienė, D., 2006, p. 182).

Teisės gali būti pažeidžiamos prieštaraujančiais teisei, neteisėtais veiksmais arba neveikimu. Nustatant tokį faktą, reikia įvertinti veiksmų ar neveikimo neteisėtumą ar tam tikros sutarties nuostatų nevykdymą arba netinkamą vykdymą. Toks elgesys laikytinas neatitinkančiu generalinio delikto principo, kurio esmė įpareigoti kiekvieną asmenį elgtis atidžiai bei rūpestingai, nepažeidinėti įstatymų ir sutarčių. (Stonkienė, M., 2011, p. 268)

Neteisėti veiksmai arba neveikimas, sukeltas deliktinę civilinę atsakomybę, reiškia asmens elgesį tiek pažeidžiant bendruosius teisės principus, kurie draudžia žalos darymą kitiems, tiek ir neatitinkančių specialių įstatymo nuostatų ir dėl to lemiančio žalą. Deliktai skirstytini į deliktus asmeniui arba turtui – pagal tai, kam žala padaryta, taip pat į tyčinius, neatsargius arba nerūpestingus deliktus – pagal kaltės formą. (Ambrasienė, D., 2006, p. 183)

Neteisėtų veiksmų sąlyga nėra tiek svarbi sutartinei atsakomybei atsirasti, jei nurodoma, kad bet koks sutarties nevykdymas arba netinkamas vykdymas reiškia teisės normų pažeidimą. Šalys gali reguliuoti tarpusavio santykius sutarties nuostatomis. Dažniausiai veiksmų priešingumas teisei preziumuojamas, nebent šalis įrodo, kad sutartinio įsipareigojimo įvykdyti negalėjo arba nėra kalta dėl sutarties pažeidimo. Civilinėje teisėje neteisėtumas dauguma atvejų yra reliatyvus ir priklauso nuo konkrečių aplinkybių, vadinasi, tam tikrais atvejais tas pats veiksmas gali būti pripažintas teisėtu, o kitais neteisėtu. Neigiamos pasekmės turi atsirasti tokio asmens atžvilgiu, kurio turtinės teisės yra pažeistos – tai yra būtina fakultatyvinė sąlyga civilinei atsakomybei atsirasti. Konkrečių sutarčių rūšių pažeidimai taip pat pasireiškia nevienodai, kadangi pažeidimai gali atsirasti tiek visišku prievolės neįvykdymu ar jos netinkamu vykdymu, tiek termino praleidimu sutarčiai įvykdyti, o patys pažeidimai priklauso nuo sutarties rūšies – ar tai būtų nuomos sutartis, kuomet, pavyzdžiui, nesumokamas mokestis už nuomą, ar pirkimo-pardavimo sutartis, kai atsisakoma perduoti daiktą pagal sutartį, perduodamas daiktas turi trūkumų ar pan. (Ambrasienė, D., 2006, p. 183-184)

2.1.1.2. Priežastinis ryšys

LR civilinio kodekso 6.247 str. priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos apibrėžia taip, jog atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu.

Priežastinis ryšys teisės doktrinoje apibrėžiamas kaip sąsaja tarp priežasties ir pasekmės, dviejų objektyvios tikrovės reiškinių. Priežastis yra reiškinyss arba reiškinių grupė, sukelianti naujus reiškinius, o veikiant priežasčiai atsirandantis reiškinyss yra pasekmė. Reiškinyss gali būti tiek priežastis, tiek pasekmė, priklausomai nuo atvejo. Civilinėje atsakomybėje tai pasireiškia kaip ryšys tarp neteisėtų veiksmų (priežasties) ir priežasties pasekmės – žalos arba nuostolių. Toks ryšys yra būtina sąlyga civilinei atsakomybei kilti, taip pat turi būti konkretus, egzistuoti objektyviai ir būti įrodomu taikant civilinę atsakomybę. (Ambrasienė, D., 2006, p. 184-185)

Tuo tarpu sutartinių santykių pažeidimo atveju priežastinį ryšį būtina nustatyti tik tuomet, kai spręstinas nuostolių atlyginimo klausimas. Kitų atsakomybių formų (baudos, delspinigių, atsakomybės už piniginės prievolių nevykdymą) atveju priežastinis ryšys taps

antraeiliu ir teisiškai reikšmingu tik teismui sprendžiant klausimą dėl jų sumažinimo (Ambrasienė, D., 2006, p. 187)

2.1.1.3. Kaltė

Kita sudėtinė civilinės atsakomybės dalis yra kaltė, kuri LR civiliniame kodekse 6.248 str. 1 d. apibrėžiama taip: civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės. Skolininko kaltė preziumuojama, išskyrus įstatymų numatytus atvejus. CK 6.248 str. 3 d. nustatyta, jog laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina.

Kaltė taip pat suprantama kaip asmens elgesio bei objektyvių elgesio standartų neatitikimas, kai asmuo laikytinas kaltu, jei nebuvo pagal atitinkamas sąlygas apdairus ir rūpestingas tiek, kiek buvo būtina atitinkamoje situacijoje. Atkreiptinas dėmesys, kad nors ir vadovaujamosi asmens sąžiningumo prezumpcija, tačiau, kai taikoma civilinė atsakomybė, kaltė yra preziumuojama, nebent įstatymas yra numatęs išimtis. Tokia prezumpcija, kai preziumuojama kaltė, reikšminga norint garantuoti aktyvų šalių dalyvavimą teismo procese bei paskirstant įrodinėjimo pareigą, pavyzdžiui, kai savo nekaltumą teisių pažeidimo atveju turi įrodinėti pažeidėjas, o jo tyčią turi įrodyti nukentėjęs asmuo ir pan. (Stonkienė, M., 2011, p. 269)

LR CK 6.248 str. 2 d. nurodoma, kad kaltė gali pasireikšti tyčia arba neatsargumu. Neatsargumas skirstomas į paprastą ir didelį. Tyčia yra siekis padaryti žalą, o neatsargumas laikytinas atidumo, atsargumo, uolumo bei rūpestingumo stoka. Tuo tarpu didelis neatsargumas – įprastų ir visiems suvokiamų elgesio taisyklių nepaisymas, ar ignoravimas saugaus elgesio reikalavimų, kurie asmeniui neabejotinai yra žinomi, nors žalos atsiradimas numatomas. Kaltės forma reikšminga tik svarstant atleidimą nuo civilinės atsakomybės, jos ribojimą bei kitus klausimus. (Ambrasienė, D., 2006, p. 189)

2.1.1.4. Žala ir nuostoliai

Paskutinioji civilinės atsakomybės sąlyga yra žala ir nuostoliai. LR CK 6.249 str. 1 d. nurodo, kad žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai. Jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, tai jų dydį nustato teismas.

LR CK komentare dėl šios straipsnio dalies nurodoma, kad žala gali būti turtinė ir neturtinė, skirstant pagal tai, ar žala padaroma asmens ekonominiams interesams, ar ne. Jei taip, tuomet padaryta žala laikoma turtine, kuri gali pasireikšti esamų turinių vertybių sunaikinimu, vertės sumažėjimu, turtinės padėties atstatymu į ankstesnę padėtį (tiesioginė žala, reali žala, pozityvūs nuostoliai), ar negavimu tam tikrų materialių vertybių, tokių kaip negauta nauda, pajamos, negatyvūs nuostoliai. (Mikelėnas, V., 2003, p. 342)

Žala nėra siejama su objekto ekonomine verte, kadangi žala daroma vertybėms, ginamoms teisės, kas reiškia tam tikros subjektinės teisės pažeidimą, o žalos atlyginimas, taikant civilinę atsakomybę, visais atvejais yra turtinis. (Ambrasienė, D., 2006, p. 191)

Teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad civilinėje atsakomybėje žalos (nuostolių) požymiai yra: „1) tai poveikis asmeninėms ar/ir turtinėms vertybėms; 2) šis poveikis padaromas neteisėtais veiksmais; 3) poveikio rezultatas nukentėjusiajam yra neigiamas; 4) jį galima įvertinti turtine išraiška; 5) su šiais juridiniais faktais įstatymas sieja prievolę atlyginti žalą“ (Ambrasienė, D., 2006, p. 191).

Žala, kuri vertinama pinigais, laikytina nuostoliais, o šie skirstytini į tiesioginius (realius) bei netiesioginius (negautos pajamas). Nuostolių prasme negautos pajamos yra tokios, kurias kreditorius galėjo gauti ir būtų gavęs skolininkui tinkamai įvykdžius prievolę, todėl LR CK 6.249 straipsnio 1 dalies prasme negautos pajamos gali reikšti ir negautą pelną, o tiksliau, tokį nuostolį, kuriuo būtų galėjusi pagerėti nukentėjusiojo turtinė padėtis. Apskaičiuojant negautas pajamas (pelną), atmetamos išlaidos, kurios būtų buvę patirtos nukentėjusiojo, pavyzdžiui, mokesčiai, kt. išlaidos, ir jų dydį turi įrodyti būtent ieškovas, pagrindžiant, kad tokios pajamos yra realios, o ne tik tikėtinos. Atsižvelgtina į realias nukentėjusiojo galimybės gauti tokio dydžio pajamas, pagal jo ankstesnes pajamas ir visą pasiruošimą bei priemones, kurių imtasi, kad gauti tokio dydžio pajamas. (Mikelėnas, V., 2003, p. 342)

2.1.2. Civilinės atsakomybės taikymas išreikalaujant pažeidėjo gautą naudą

Civiliniai teisių gynimo būdai ir metodai yra reglamentuoti tiek LR civiliniame kodekse, tiek ir specifiniuose kituose, tam tikras teises saugančiuose įstatymuose.

Pradedant nuo pirmojo, LR CK 6.249 str. 2 d. nustatyta, kad jeigu atsakingas asmuo iš savo neteisėtų veiksmų gavo naudos, tai gauta nauda kreditoriaus reikalavimu gali būti pripažinta nuostoliais.

LR civilinio kodekso komentare dėl LR CK 6.249 str. 2 d. pastebima, kad kai kuriais atvejais sudėtinga įrodyti nuostolių dydį, kuris būtų tikslus, pavyzdžiui, jei žala padaroma neteisėtai panaudojant ar atskleidžiant komercinę paslaptį, neteisėtai panaudojant kūrinių ar kt. Tuomet nukentėjusysis įgauna teisę reikalauti, kad atsakovo gauta nauda, kuri iš esmės reiškianti nukentėjusiojo negautas pajamas, būtų pripažįstama nuostoliais. Tačiau tokios naudos, kurią gavo atsakovas dėl neteisėtų veiksmų, dydį privalo įrodyti pats ieškovas. (Mikelėnas, V., 2003, p. 342)

Lietuvos teisės doktrinoje analizuojant LR CK 6.249 str. 2 d., taip pat išskiriamos ir dvi atitinkamos nuostolių rūšys: kompensaciniai nuostoliai, kurių tikslas sugrąžinti nukentėjusį asmenį į tokią padėtį, kuri būtų buvusi nesant pažeidimo, ir restituciniai nuostoliai, kurių tikslas į ankstesnę padėtį grąžinti pažeidėją, priteisiant nukentėjusiajam iš pažeidėjo tai, ką šis gavo iš neteisėtų veiksmų, pagrindžiant tuo, jog pažeidėjui neturėtų būti galima pasilikti iš pažeidimo gautą naudą ar pasipelnyti (Kontrimas, V., 2017, p. 126).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl civilinės atsakomybės tikslo išreikalaujant pažeidėjo gautą naudą yra išaiškinęs, jog „pagal CK 6.249 straipsnio 2 dalį pažeidėjo gauta nauda patenka į civilinės atsakomybės – žalos institutą, todėl sprendžiant klausimą dėl nuostolių atlyginimo priteisimo pažeidėjo neteisėtai gautos naudos forma turi būti laikomasi civilinei atsakomybei būdingų principų ir tikslų, visų pirma kompensacinio tikslo” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-238-378/2018).

Manoma, kad pažeidėjo gautos naudos priteisimas prieštarautų civilinės atsakomybės kompensaciniam tikslui, jei pažeidėjo gauta nauda būtų priteisiama nepaisant to, ar nukentėjusysis pats būtų gavęs tokio dydžio sumą ar ne, žalos atlyginimo instituto ribos būtų peržengiamos. (Mizaras, V., 2009, p. 352)

Tačiau nors ir siekiama laikytis kompensacinio civilinės atsakomybės tikslo, kasacinio teismo praktikoje LR CK 6.249 str. 2 d. minimi nuostoliai priskiriami restituciniams, kadangi

„CK 6.249 straipsnio 2 dalis turinio prasme įtvirtina vadinamuosius restitucinius nuostolius. Restituciniais jie vadinami todėl, kad juos priteisiant neteisėtai nesąžiningos šalies gauta nauda perduodama nukentėjusiai šaliai. Kasacinio teismo praktikoje taip pat pažymėta, kad praktikoje neretai restituciniai nuostoliai peržengia kompensacinių nuostolių ribas, todėl dauguma Vakarų teisės tradicijos jurisdikcijų leidžia priteisti jų atlyginimą tik ypatingais išimtiniais atvejais, kai pažeidžiamos aukštesnės teisinės vertybės negu tinkamas sutarties įvykdymas (pavyzdžiui, privatumo apsauga, valstybės paslaptys, sąžininga konkurencija ir pan.)“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-188-1075/2022). Toks teismo išaiškinimas pateiktas byloje dėl ikisutartinių santykių ir nesąžiningos šalies gautos naudos, todėl pabrėžiamas kitoks požiūris į žalos atlyginimą, kuris leidžia peržengti vien tik patirtos žalos dydžio ribas ir suteikia galimybę perduoti visą neteisėtai gautą naudą, tačiau neperžengiant kompensacinės sutartinės atsakomybės ginamos ribos.

Išties įdomu, kad nuostolių atlyginimui taikant civilinę atsakomybę nurodomas kompensacinio tikslo laikymosi svarbumas, tačiau patys nuostoliai priskirtini restituciniams. Analizuojant teismų išaiškinimus, darytina išvada, kad teisingumo įvertinimas šiuo atveju yra glaudžiai susijęs su konkretaus teismo sprendimo kontekstu ir teisinių principų taikymu. Pagal suformuotą teismų praktiką ir teisinį reguliavimą, plečiamos žalos atlyginimo ribos ir suteikiamas lankstumas teismui spręsti klausimus, kai paprastas (kompensacinis) žalos atlyginimas yra nepakankamas. Siekiant išlaikyti teisinio reguliavimo pusiausvyrą ir užtikrinti, kad teisė būtų taikoma teisingai ir adekvačiai, individualiai žvelgiant į kiekvieną atvejį, restitucinių nuostolių pritaikymas tik išimtiniais atvejais yra teisinga priemonė pažeidėjo gautai naudai išreikalauti.

2.2. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas ir nukentėjusiojo negautas pelnas

Teisės doktrinoje analizuojant negautų pajamų priteisimą, apskaičiuojamą naudojant pažeidėjo gautą naudą, sutinkama dar viena susijusi sąvoka: nukentėjusiojo negautas pelnas.

Dėl nukentėjusiojo negauto pelno kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad „negautos pajamos reiškia negautą pelną, t. y. tai, kuo būtų pagerėjusi nukentėjusiojo turtinė padėtis. Dėl to apskaičiuojant negautas pajamas turi būti minusuojamos išlaidos, kurių būtų turėjęs nukentėjusysis. Tai turi būti grynasis pelnas (CK 6.249 straipsnio 1 dalis).

Išskaičiavus sąnaudas iš visų pajamų (įplaukų), o iš šių – ir pelno mokesčių pagal Pelno mokesčio įstatymą, asmeniui liktų grynasis pelnas, t. y. tai, kaip būtų pagerėjusi nukentėjusio asmens turtingė padėtis“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177-248/2018).

Teigtina, kad laikantis visų keliamų principų ir sąlygų žalos atlyginimui, ypač kompensacinio civilinės atsakomybės tikslo, pažeidėjo gautą naudą (pagal CK 6.249 str. 2 d.) pripažįstant nuostoliais, galima pasitelkti tam, kad būtų apskaičiuotas nukentėjusiojo negautas pelnas. (Mizaras, V., 2009, p. 352)

Siekiant panaudoti pažeidėjo gautą naudą nukentėjusiojo negautoms pajamoms (pelniui) skaičiuoti, visų pirma, reikia įvertinti, ar nukentėjusysis būtų galėjęs pats gauti tokią naudą, kokią gavo pažeidėjas, o tiksliau, tokių negautų pajamų (pelno) priežastinis ryšys su kitos šalies neteisėtais veiksmais, ir sulygtinti, ar šios sumos, atėmus išlaidas, atitinka viena kitą (Mizaras, V., 2009, p. 351).

Nors iš pirmo žvilgsnio į pažeidėjo gautos naudos metodą gali pasirodyti, kad šis tiesiogine prasme ir yra skirtas tik pažeidėjo gautai naudai išreikalauti, visgi matyti, kad panaudojimo ir apskaičiavimo būdų yra ne vienas, taigi tarp jų ir analizuojamojo nukentėjusiojo negauto pelniui. Kaip jau galima suprasti, nuostolių prasme nukentėjusiojo negautas pelnas yra kompensacinio pobūdžio ir, kaip išduoda pati sąvoka, orientuota į nukentėjusiojo negautą pelną, o ne kito asmens gautą naudą, taigi skirta atlyginti žalą ir nuostolius būtent nukentėjusiajam, tiek kiek šių patyrė. Tuo tarpu pažeidėjo gauta nauda – restitucinio pobūdžio, galinti peržengti kompensacinio žalos atlyginimo ribas, tačiau išlaikant kompensacinį civilinės atsakomybės taikymo tikslą, nukreipta į patį pažeidėją ir jo iš neteisėtų veiksmų gautos naudos perdavimą nukentėjusiam asmeniui.

Pažeidėjo gautą naudą (restitucinių nuostolių prasme) nuo nukentėjusiojo negauto pelno (kompensacinių nuostolių prasme) galima atskirti pagal tai, jog iš neteisėtų veiksmų gavus naudos, ieškovui tenka įrodinėti tai, kokią faktinę naudą gavo pažeidėjas (atsakovas), ir kad tai yra nuostoliai, nes jei nebūtų buvę neteisėtų veiksmų, ieškovas pagal realias galimybes būtų gavęs tokią naudą pats, o siekiant įrodyti nukentėjusiojo negautą pelną, atkreipiamas dėmesys būtent į nukentėjusiojo (ieškovo) dar negautas pajamas, bet kurias ieškovui gauti sutrukdė pažeidėjo (atsakovo) neteisėtų veiksmų atlikimas (Mizaras, V., 2009, p. 352). Pastaruoju atveju faktinė pažeidėjo gauta nesvarbi ir jos skaičiuoti nereikia.

Apibendrinimui sugrįžtant prie LR CK 6.249 str. 2 d.² ir analizuojant šią teisės normą pagal jos formuluotę, Autorės nuomone, ši taip pat gali būti interpretuojama dvejopai. Nors pirmiausia atrodo, kad norma yra artimesnė kompensaciniam pobūdžiui, kadangi nurodoma, kad gauta nauda gali būti pripažinta nukentėjusiojo nuostoliais, o tai leidžia suprasti, kad teisės norma siekia atkurti nukentėjusiojo turtinę padėtį iki tokios, kokia būtų buvusi be neteisėtų veiksmų. Tačiau šią normą galima laikyti ir restitucinio pobūdžio, kuriam galimai yra net artimesnė, nes dėmesys skiriamas ne žalos kompensacijai, o neteisėtai gautos naudos pripažinimu nukentėjusiojo nuostoliais, o tiksliau, gautos naudos atėmimui iš pažeidėjo, kurios nukentėjęs asmuo gali reikalauti. Todėl teisinis reguliavimas apima abu aspektus, tačiau restitucinis elementas yra dominuojantis, pabrėžiant nepagrįsto praturtėjimo šalinimą per neteisėtai gautos naudos grąžinimą.

Teisės doktrinoje taip pat yra paminėta, kad LR CK 6.249 str. 2 d. galėtų būti norminiu pagrindu resituciniams nuostoliams, tačiau išlaikant civilinės atsakomybės proporcingumą, ir ją taikant kaip turtinę sankciją, už tą pačią neteisėtą veiką, neturi būti įmanoma nukentėjusiajam priteisti tiek kompensacinius, tiek restitucinius nuostolius (Didžiulis, L., 2014, p. 420).

Taigi, darytina išvada, kad LR CK 6.249 str. 2 d. įtvirtinta teisės norma yra esminė teisinė priemonė, leidžianti nukentėjusiajam (kreditoriui) reikalauti, kad neteisėtai gauta nauda būtų pripažinta kaip nuostoliai. Teisės norma suteikia pagrindą tiek kompensacinių, tiek restitucinių nuostolių priteisimui, priklausomai nuo aplinkybių.

Tęsiant negautų pajamų nagrinėjimą, teisės doktrinoje nurodoma, kad šios yra realiai tikėtinos, numatomos gauti sumos, kurių negavimą lėmė neteisėti veiksmai (Ambrasienė, D., 2006, p. 193). Ar nuostolius galima vertinti kaip negautas pajamas, vertinama pagal tokius kriterijus: „1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-382/2006).

Kasacinio teismo praktikoje taip pat išaiškinta, kad „nukentėjęs asmuo privalo įrodyti nuostolių, patirtų negautos naudos forma, realumą, dydį ir priežastinį ryšį su neteisėtais kalto asmens veiksmais“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177-248/2018).

---

² LR CK 6.249 str. 2 d. Jeigu atsakingas asmuo iš savo neteisėtų veiksmų gavo naudos, tai gauta nauda kreditoriaus reikalavimu gali būti pripažinta nuostoliais.

Taip pat pažymėta, kad „praktikoje esminę reikšmę galimybei priteisti negautas pajamas ir užtikrinti visiško nuostolių atlyginimo (restitutio in integrum) principą turi įrodinėjimo proceso specifika. Negautų pajamų įrodinėjimas reiškia aplinkybių, kurių nebuvo, tačiau galėjo būti, jei nebūtų neteisėtų veiksmų, įrodinėjimą. Taigi įrodinėjama negautų pajamų reali gavimo galimybė ir jų dydis. Ieškovo padėtis įrodinėjimo procese palengvinama tuo, kad, nustačius negautų pajamų faktą, t. y. įrodžius, kad galėjo būti gauta bent kažkiek pelno, tačiau negalint tiksliai įrodyti, kiek konkrečiai, teismas pats nustato šių nuostolių dydį (CK 6.249 straipsnio 1 dalis). Bet kuriuo atveju negautų pajamų skaičiavimas turi būti protingas, paremtas byloje surinktais įrodymais ir kita faktine medžiaga bei pagrįstas finansų ar ekonomikos teorijos pripažįstamais metodais“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177-248/2018).

Nors tiek ir pažeidėjo gauta nauda, tiek ir nukentėjusiojo negautas pelnas gali būti pripažįstami nukentėjusiojo nuostoliais, abu vertinami pagal po išskaičiuotų išlaidų gautiną pelną, ir abiem atvejais, kompensaciniu žalos atlyginimo tikslu, turi būti išpildomos visos civilinės atsakomybės sąlygos (neteisėti veiksmai, kaltė, priežastinis ryšys, žala ir nuostoliai), tačiau šie išsiskiria savo tikslais, ar turi būti kompensuojamas nukentėjusysis, ar „pamokomas“ pažeidėjas.

2.3. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas ir nepagrįstas praturtėjimas

LR CK 6.242 str. dėl nepagrįsto praturtėjimo nurodo, jog be teisinio pagrindo nesąžiningai praturtėjęs kito asmens sąskaita asmuo privalo atlyginti pastarajam tokio dydžio nuostolius, koks yra nepagrįstas praturtėjimas, 2 d., kad į praturtėjimo sumažėjimą, jeigu tai įvyko dėl priežasčių, už kurias nepagrįstai praturtėjęs asmuo neatsako, gali būti atsižvelgta ir atitinkamai sumažinta grąžintina suma, 3 d. praturtėjimas nelaikomas nepagrįstu ir nesąžiningu, jeigu jis atsirado dėl tokio prievolės įvykdymo, kai nuostolių patyrusi prievolės šalis dėl savo pačios kaltės nesugebėjo įgyvendinti savo teisių taip, kad būtų išvengta nuostolių, ir kitas asmuo praturtėjo dėl nuostolių patyrusios šalies veiksmų, kuriuos ši atliko išimtinai savo interesais ir savo rizika.

Analizuojant nuostolių pobūdį, teisės doktrinoje L. Didžiulis teigė, kad kadangi taikoma civilinė atsakomybė ir nepagrįstas praturtėjimas civilinės atsakomybės taikymo būdu netiesiogiai šalinamas pritaikius kompensacinius nuostolius, kurie apskaičiuojami pagal

ieškovo patirtą žalą, priteisiant su tikslu, jog nukentejęs asmuo bus gražinamas į tokią padėtį, kurioje būtų buvęs nesant pažeidimo, o tiesiogiai – pritaikius restitucinius nuostolius, kurie apskaičiuojami pagal atsakovo gautą pelną, ir kurių priteisimo tikslas yra pažeidėją sugrąžinti į pirminę padėtį, tokiu būdu pašalinant atsiradusį nepagrįstą praturtėjimą. (Didžiulis, L, 2014, p. 410)

V. Kontrimo teigimu, siekiant atskirti civilinę atsakomybę nuo nepagrįsto praturtėjimo ir šių institutų taikymą, reikia išanalizuoti šių skirtumus. Norint taikyti civilinę atsakomybę, turi būti tenkinami visi šie kriterijai: 1) neteisėti veiksmai; 2) dėl šių veiksmų atsiradusi žala ir/ar pažeidimu gauta nauda; 3) aiškus priežastinis ryšys ir 4) kaltė. Tačiau nepagrįstas praturtėjimas veikia kitomis sąlygomis. Kitaip nei civilinės atsakomybės atveju, norint taikyti nepagrįsto praturtėjimo institutą, ieškovo patirtos žalos buvimas nėra privalomas, vietoje to esminiu elementu tampa naudos gavėjo praturtėjimas. Be to, nors pažeidėjo kaltė yra būtina civilinės atsakomybės sąlyga, nepagrįsto praturtėjimo atveju ji nėra privaloma, nes pareiga gražinti gautą naudą atsiranda nepriklausomai nuo kaltės. Todėl civilinė atsakomybė ir nepagrįstas praturtėjimas yra skirtingi teisiniai institutai, besiskiriantys ir savo taikymo sąlygomis ir funkcijomis. (Kontrimas, V., 2017, p. 123)

Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad, „tenkinant ieškinį dėl nepagrįsto praturtėjimo (CK 6.242 straipsnis), turi būti nustatytos tokios prielaidos: 1) atsakovas yra praturtėjęs dėl ieškovo veiksmų; 2) atsakovo praturtėjimą atitinkantis ieškovo turto sumažėjimas (atsakovas turi būti praturtėjęs ieškovo sąskaita); nepagrįsto praturtėjimo priteisimas negalimas, kai dėl vieno asmens praturtėjimo niekas nepatiria nuostolių; 3) priežastinis ryšys tarp ieškovo turto sumažėjimo ir atsakovo praturtėjimo; 4) atsakovo praturtėjimui neturi būti teisinio pagrindo (įstatymo, sutarties ir kt.); 5) nepagrįstas praturtėjimas turi egzistuoti pareiškiant ieškinį; 6) šalis, kurios turtas sumažėjo, neturi būti prisiėmusi nuostolių atsiradimo rizikos; 7) ieškovas turi negalėti apginti savo pažeistos teisės kitais gynybos būdais, t. y. nepagrįsto praturtėjimo instituto negalima taikyti kaip priemonės, kuria būtų siekiama išvengti kitų CK normų taikymo” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-47-248/2017).

Dėl nepagrįsto praturtėjimo instituto taikymo bylose išaiškinta, jog „nepagrįstas praturtėjimas ar turto gavimas teisės doktrinoje ir teismų praktikoje vertinamas kaip subsidiarus asmens teisių gynimo būdas, taikomas tik tada, kai civilinių teisių negalima apginti kitais – sutarčių, deliktų ar daiktinės teisės – gynybos būdais arba jos apginamos

nevisišškai. Jeigu asmuo praturtėja ar gauna turtą pagal įstatymą ar sutartį, tokiems teisiniams santykiams nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo teisės normos netaikomos. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad kitų (sutartinių, deliktinių) šalių santykių buvimas savaime neužkerta galimybės taikyti nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo be pagrindo taisyklės tuo atveju, kai turtas, kurį reikalaujama priteisti, buvo vienos šalies perduotas, o kitos įgytas nesant iš tų santykių kylančios prievolės jį perduoti. Tuo atveju, kai šalis, kurių viena reikalauja grąžinti kitai sumokėtas sumas kaip sumokėtas be pagrindo, sieja sutartiniai teisiniai santykiai, reikia įvertinti, ar mokėjimai atlikti pagal sutartį, ar kitu teisiniu pagrindu, ar be pagrindo. Vien sutartinių santykių tarp šalių buvimas nepaneigia galimybės vienos šalies kitai perduotą turtą išreikalauti remiantis nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo be pagrindo taisyklėmis, kai pagal sutartį tas turtas neturėjo būti perduotas“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-93-915/2019).

Dėl įrodinėjimo naštos nustatyta, kad tokios kategorijos bylose „ieškovas turi įrodyti turto įgijimo be teisinio pagrindo aplinkybes, o atsakovas, priešingai, teigdamas, kad turtas įgytas pagrįstai, turi pateikti įrodymus, esančius tokio turto įgijimo pagrindu. Pastaroji pareiga grindžiama ne tik bendraja įrodinėjimo naštos paskirstymo taisykle, bet ir tuo, kad neigiamų aplinkybių (pagrindo gauti turtą nebuvimo) įrodinėjimas yra sudėtingesnis, nei teisę sukuriančių aplinkybių. Reikalavimas įrodyti, kad atsakovas gavo turtą be teisinio pagrindo, reikštų reikalavimą įrodyti, kad kažko nėra, tačiau teisinis pagrindas gauti turtą gali būti labai įvairus, taigi tai reikštų reikalavimą ieškovui paneigti bet kokią įmanomą atsakovo turto gavimo pagrindą, t. y. įrodyti neįmanomas įrodyti aplinkybes“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389-687/2018).

Taigi, matyti, kad civilinė atsakomybė ir nepagrįstas praturtėjimas skiriasi dvejomis sąlygomis – žalos ir kaltės buvimu. Pastarieji nėra būtini nepagrįstam praturtėjimui. Taip pat skiriasi tuo, jog civilinėje atsakomybėje, siekiant išreikalauti pažeidėjo gautą naudą, galima pritaikyti restitucinių nuostolių atlyginimą, o nepagrįsto praturtėjimo atveju nuostoliai yra kompensaciniai, kaip ir negauto pelno institute.

3. Pažeidėjo gautos naudos apskaičiavimas

Vis dėlto bendrosios teisės pelno apskaičiavimo sistemoje laikomasi kitokio požiūrio. Šios teisių gynimo priemonės tikslas yra, pasak Lord Justice Kitchin byloje Hollister prieš

Medic Ostonomy, „atimti iš pažeidėjo pelną, gautą iš veiklos, kuria jis niekada neturėjo užsiimti. Taip užtikrinama, kad pažeidėjas negautų naudos iš savo neteisėtų veiksmų, tačiau joje nėra bausmės elemento“. Pastarąjį aspektą pabrėžė teisėjas Laddie byloje BP prieš Celanese: „apskaičiuota nauda nėra užmaskuotas būdas priversti atsakovą sumokėti baudinę kompensaciją“. Panašaus nebaudžiamojo žalos atlyginimo požiūrio laikėsi Vokietijos Bundesgerichtshof prieš priimdamas 2000 m. sprendimą Gemeinkosten. Šiuo atveju intelektinės nuosavybės teisių turėtoji buvo leista reikalauti pažeidėjo pelno, taikant vienkartinį žalos apskaičiavimo metodą. Tie patys principai siūlomi ir dalyje Vokietijos teisės doktrinos, kurioje pasisakoma už atitinkamą *Eingriffskondition* aiškinimą, t. y. kad teismas turėtų atlyginti ne intelektinės nuosavybės teisės naudojimo vertę, o gautą pelną. Trečiasis nebaudžiamojo pelno išieškojimo pavyzdys yra nustatytas Direktyvos 2004/48/EB 13 straipsnio 2 dalyje, pagal kurią valstybėms narėms leidžiama „reikalauti atiduoti pelną“, kai „pažeidėjas dalyvavo teisės pažeidžiančioje veikloje nežinodamas arba neturėdamas pagrindo žinoti“. Priešingai, pirmojo direktyvos projekto 17 straipsnio 2 a dalyje buvo numatyta teisių gynimo priemonė, leidžianti susigrąžinti bet kokį pelną, kuris nebuvo panaudotas žalai atlyginti. Dėl griežtos valstybių narių kritikos ši teisių gynimo priemonė teisėkūros procese buvo atmesta. (Raue, B., 2019, p. 160)

Jeigu teisių gynimo priemone nesiekama nubausti pažeidėjų, pastarieji turi grąžinti tik savo grynąjį pelną. Pažeidėjai gali išskaičiuoti bet kokias tiesiogines su pažeidimu susijusias išlaidas, pavyzdžiui, medžiagų ar darbo jėgos. Be to, jie gali sumažinti mokėtiną sumą bet kokiomis papildomomis pridėtinėmis išlaidomis, patirtomis dėl pažeidimo. Tas pats taikoma ir bendrųjų pridėtinių išlaidų daliai, įskaitant patalpų ir bendrųjų darbuotojų išlaidas. (Raue, B., 2019, p. 161)

Vis dėlto bendrųjų išlaidų atskaitymas neturi leisti pažeidėjams „apskaičiuoti“ bet kokį pažeidimu gautą pelną. Tačiau teismai gali uždrausti jiems priskirti neproporcingai dideles sąnaudas pažeidimo produktui, pažeidėjo gautos naudos metode visuotinai priimta apskaitos praktika. (Raue, B., 2019, p. 162)

Pavyzdžiui, skaičiuojant negautą pelną - juo laikomos negautos grynosios pajamos, atskaičius išlaidas, mokesčius ir kitus atskaitymus. Teismai, siekdami nustatyti šį nuostolį, paprastai modeliuoja hipotetinį scenarijų be pažeidimo, atsižvelgdami į galimas pajamas, patirtas išlaidas ir mokesčius. Tiek šalies, tiek užsienio teisės doktrinoje siūloma vertinti nukentėjusiojo finansinę padėtį iki žalos padarymo, lyginant ją su esama. Negauto pelno

apskaičiavimas, ypač nesąžiningos konkurencijos bylose, tampa sudėtingas dėl spekuliacinio pobūdžio pajamų prognozavimo scenarijaus be neteisėtų veiksmų. Teismai pasikliauja nukentėjusiojo pateikta informacija, todėl nukentėjusysis gali piktnaudžiauti savo teisėmis, siekdamas išpūsti reikalaujamą atlyginti žalą. Šis subjektyvus vertinimas gali neatitikti faktinės situacijos nesant pažeidimo. Siekiama atkurti nukentėjusių šalių padėtį iki pažeidimo. Tačiau dabartiniai negautų pajamų nustatymo kriterijai, daugiausia priklausantys nuo nukentėjusiojo subjektyvaus vertinimo, gali lemti nepagrįstą praturtėjimą arba manipuliavimą reikalavimais. Taigi esami kriterijai, kuriais remiantis vertinamas negautas pelnas nesąžiningos konkurencijos bylose, gali būti teisiškai neišsamūs ar netinkami, nes jie labai priklauso nuo subjektyvių nukentėjusiojo vertinimų ir pateiktų finansinių duomenų. (Kontrimas, V. 2017, p. 92-95)

Vertinant turėtų būti atsižvelgta į rinkos specifiką ir dinamiką, susijusią su prekėmis ar paslaugomis. Nukentėjusysis gali neturėti priemonių aptarnauti nesąžiningo konkurento nuviliotus klientus, o tai gali turėti įtakos negauto pelno įvertinimui. Labai svarbu įvertinti ne tik nukentėjusiojo pajamas iš apgautų klientų, bet ir pažeidėjo gautus užsakymus. Užsakymų neatitikimai, palyginti su laikotarpiu iki pažeidimo, padeda įvertinti nukentėjusiojo nurodytų nuostolių pagrįstumą. Objektyvūs kriterijai, išskyrus subjektyvias interpretacijas, yra būtini norint teisingai nustatyti patirtą žalą. Finansinės atskaitomybės dokumentai, kuriuos bendrovės yra įpareigos pateikti kasmet, gali suteikti vertingų įžvalgų apie pelningumą. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo 21 str. 3 d. numato, kad vidutinių ir didelių įmonių finansinių ataskaitų rinkinį sudaro šios finansinės ataskaitos: 1) balansas; 2) pelno (nuostolių) ataskaita; 3) pinigų srautų ataskaita; 4) nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita; 5) aiškinamasis raštas. Su bendrovės pelningumu laikomi susiję dokumentai, pagal kuriuos galėtų būti vertinama yra pelno (nuostolių) ataskaita, piniginių srautų ataskaita bei aiškinamasis raštas. Šie dokumentai, parengti remiantis visuotinai pripažintais principais, suteikia objektyvų vaizdą. Teismai gali naudotis šia informacija, laikydami ją patikima dėl jos oficialaus statuso ir prieinamumo juridinių asmenų registre. (Kontrimas, V., 2017, p. 95-97)

Egzistuoja ir priešinga teisių gynimo priemonė, kuria siekiama nubausti pažeidėją arba atgrasyti nuo būsimų pažeidimų, vadovaujasi kitokia logika. Teisių gynimo priemone siekiama ne teisingai paskirstyti pelną prisidėjusioms šalims, bet atgrasyti galimai pažeidimą padariusią šalį. Baudžiamasis arba atgrasomasis teisių gynimo priemonės pobūdis turėtų būti aiškinamas

taip, kad atgrasomasis poveikis būtų kuo didesnis. Todėl iš pažeidėjo turėtų būti atimta kuo didesnė nauda, gauta iš pažeidimo. (Raue, B., 2019, p. 163)

Visų pirma, tokia teisių gynimo priemonė turėtų būti taikoma tik tyčiniams arba didelio neatsargumo deliktams. Kiekviena teisė, kurią teisinė sistema suteikia asmeniui, apriboja kitų asmenų laisvę. Todėl kiekvienos teisinės sistemos tikslas yra suderinti laisvę ir teisinę apsaugą. Viena vertus, teisės turėtojai turi būti užtikrintos veiksmingos teisių gynimo priemonės. Kita vertus, nukentėjusieji gali piktnaudžiauti pernelyg veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis. Lordų rūmų byloje Rookes prieš Barnard įspėjo, kad atgrasomosios teisių gynimo priemonės, šiuo atveju pavyzdinis žalos atlyginimas, turi būti naudojamos atsargiai, nes jo teigimu, teisė priteisti pavyzdinę kompensaciją yra ginklas, kuris, nors ir gali būti naudojamas ginant laisvę, taip pat gali būti naudojamas prieš laisvę. (Raue, B., 2019, p. 164)

Antra, pelno paskirstymas turi atitikti proporcingumo principą. Jei visas pelnas būtų grąžinamas net ir nedidelių pažeidimų atvejais, tai būtų neproporcinga. Tai pateisinama tik tuo atveju, jei teisės pažeidimas turėjo didelės įtakos pelno gavimui. Šiuo atveju pažeista teisė turi sudaryti sąlygas arba bent jau turėti lemiamą poveikį pelno gavimui. (Raue, B., 2019, p. 165)

Trečia, teisių gynimo priemonė neturėtų būti suprantama lyg bauda civilinėje teisėje ar baudžianti žala, kuria siekiama kuo didesnių sankcijų. Turėtų būti paisoma jos, kaip žalos atlyginimo priemonės, pobūdžio. Tiesa, baudžiamasis arba atgrasomasis poveikis būtų didžiausias, jei pažeidėjai turėtų atsisakyti ne tik savo (grynojo) pelno, bet ir visų dėl pažeidimo gautų pajamų. Tokia sankcija taikoma, pavyzdžiui, Vokietijos baudžiamojoje teisėje. Vokietijos baudžiamasis kodeksas nustato, kad narkotikų platintojai turi atiduoti iš prekybos narkotikais gautas pajamas ir neleidžia jiems atskaityti savo išlaidų, panaudotų produktams įsigyti. (Raue, B., 2019, p. 166)

Kaip nurodyta pirmiau, sąžiningi pažeidėjai turi teisę iš pajamų atimti teisingą bendrųjų išlaidų dalį, kadangi prisidėjo prie naudos (pelno) gavimo. Tačiau tyčiniams pažeidėjams tai neturėtų būti leidžiama, nes jie iš pažeidimo gautų naudos, jei būtų atmetamos išlaidos, kurias, jei pažeidimo nebūtų buvę, būtų tekę padengti kita, su pažeidimu nesusijusia veikla, galimai ir mažiau pelninga. Jei pažeidėjams nebūtų leista pasilikti išlaidų, jie būtų paskatinti panaudoti turimus išteklius naujai, su pažeidimais nesusijusiai veiklai. (Raue, B., 2019, p. 166)

Taigi, būtina atsižvelgti į pažeidėjo kaltės formą, ar pažeidimas atliktas tyčia ar ne. Jei pažeidimas atliktas tyčia, tuomet tokie pažeidėjai turėtų būti atgrasyti nuo naujų pažeidimų padarymo. Kai kuriais atvejais, kai tai proporcinga neteisėtiems veiksams, pateisinamas ir

išlaidų neišskaičiavimas iš gautos naudos. Taip pat, apskaičiuojant pažeidėjo gautą naudą, reikėtų atsižvelgti į kiek įmanoma daugiau prieinamų duomenų, kurie galėtų padėti susidaryti aiškesnį įspūdį, ar šalis tikrai nepiktnaudžiauja pateikiamomis sumomis.

3.1.1. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas intelektinės nuosavybės teisėje ir teismų praktikos analizė

Teisės normos, esančios Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme, Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatyme, Lietuvos Respublikos patentų įstatyme ir kt. (toliau – „**Intelektinės nuosavybės apsaugą reguliuojantys įstatymai**“) įtvirtina taisykles, kurių pagalba šiuose Intelektinės nuosavybės apsaugą reguliuojančiuose įstatymuose apibrėžti subjektai, turintys išimtinės turtines ir neturtines teises arba šių teisių perėmėjai (toliau – „**Teisių turėtojai**“), gali apginti savo pažeistas teises, ir, be abejojimo, išsireikalauti patirtą žalą ir (ar) nuostolius. Pažymėtina, kad Teisių turėtojai Intelektinės nuosavybės apsaugą reguliuojančiuose įstatymuose turi itin panašias turtines ir neturtines teises kaip ir numatytus šių teisių gynimo būdus, todėl visi Intelektinės nuosavybės apsaugą reguliuojantys įstatymai nebus analizuojami – šiame darbe daugiausiai nagrinėjamos bus LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – „**LR ATGTĮ**“) nuostatos ir autorių teisės doktrina.

Tinkami ieškovai, galintys kreiptis į teismą dėl turtinės žalos atlyginimo dėl pažeidimų, susijusių su autorių teisėmis, yra nustatyti LR ATGTĮ 77 str. 1 d., kuri įvardina, jog autorių teisių, gretutinių teisių ir sui generis teisių subjektai, gindami savo teises, išimtinių licencijų licenciatai, gindami jiems suteiktas teises, taip pat kolektyvinio administravimo organizacijos, gindamos administruojamas teises, įstatymų nustatyta tvarka turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti: 1) pripažinti teises; 2) įpareigoti nutraukti neteisėtus veiksmus; 3) uždrausti atlikti veiksmus, dėl kurių gali būti realiai pažeistos teisės arba atsirasti žala; 4) atkurti pažeistas asmenines neturtines teises (įpareigoti padaryti reikiamus taisymus, apie pažeidimą paskelbti spaudoje ar kitokiu būdu); 5) išieškoti atlyginimą už neteisėtą naudojimąsi kūriniumi, gretutinių teisių ar sui generis teisių objektu; 6) atlyginti turtinę žalą, įskaitant negautas pajamas ir kitas turėtas išlaidas, o įstatymo 84 straipsnyje numatytais atvejais – ir neturtinę žalą; 7) sumokėti kompensaciją; 8) taikyti kitus šio ir kitų įstatymų nustatytus teisių gynimo būdus.

LR ATGTĮ dėl pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo pateiktos dvi teisės normos, pritaikytos besiskiriančioms pažeidimų aplinkybėms. Pirmoji jų - LR ATGTĮ 83 str. 2 d.,

kurioje numatyta, kad nustatydamas dėl šio įstatymo saugomų teisių pažeidimo faktiškai atsiradusios žalos (nuostolių) dydį, teismas atsižvelgia į pažeidimo esmę, padarytos žalos dydį, autoriaus teisių, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių subjekto negautas pajamas, turėtas išlaidas, kitas svarbias aplinkybes. Pažeidėjo gauta nauda šio įstatymo 77 straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų reikalavimu gali būti pripažinta nuostoliais. Neteisėtose kūrinėse ar kitose šio įstatymo saugomų teisių objektų kopijos gali būti perduotos atitinkamai autoriaus teisių, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių subjektams šių prašymu.

Tolesnis teisinis reguliavimas Intelektinės nuosavybės apsaugą reguliuojančiuose įstatymuose, o tiksliau, LR ATGTĮ 83 straipsnio 5 dalyje, Lietuvos Respublikos Prekių ženklų įstatymo 75 str. 5 d., Lietuvos Respublikos Patentų įstatymo 57 str. 5 d., Lietuvos Respublikos Dizaino įstatymo 48 str. 5 d. numatytas ir kitoks teisinis reguliavimas, nurodant, jog nustatant ir išieškant pažeidėjo gautą naudą neatsižvelgiama į tai, ar pats teisių subjektas tokią naudą būtų gavęs, ar ne, o tiksliau, pavyzdžiui, LR ATGTĮ 83 str. 5 d. nurodoma, kad kai pažeidėjas atlieka veiksmus nežinodamas ir neturėdamas žinoti, kad jis pažeidžia šio Įstatymo saugomas teises (tai yra jo veiksmuose nėra kaltės), teismas autorių teisių, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių subjekto reikalavimu gali išreikalauti pažeidėjo gautą naudą. Pažeidėjo gauta nauda laikoma visa tai, ką pažeidėjas sutaupė ir (ar) gavo pažeisdamas šio Įstatymo saugomas teises. Pažeidėjo gauta nauda nustatoma ir išieškoma neatsižvelgiant į tai, ar pats teisių subjektas tokią naudą, kokią gavo pažeidėjas, būtų gavęs, ar ne. Nustatant pažeidėjo gautą naudą, teisių subjektas turi pateikti tik tuos įrodymus, kurie patvirtintų pažeidėjo gautas bendras pajamas; kokia yra pažeidėjo grynoji nauda (nauda, atskaičius išlaidas), turi įrodyti pats pažeidėjas.

Prof. dr. V. Mizaras LR ATGTĮ komentare dėl LR ATGTĮ 83 str. 5 d. nurodo, kad šios teisės normos formuluotė parodo, jog tokio teisių gynimo būdo – pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo – teisinė kilmė yra paremta teisės normomis, reguliuojančiomis nepagrįstą praturtėjimą, kadangi: reikalavimas gali būti reiškiamas pažeidėjo veiksmuose nesant kaltės, o tiksliau nežinant ir neturint žinoti, kad pažeidžiamos LR ATGTĮ saugomos teisės; nėra atsižvelgiama į tai, ar tokią naudą, kokia buvo gauta pažeidėjo, pats teisių subjektas būtų gavęs, ar ne. Tokie bruožai nėra būdingi civilinei atsakomybei, kadangi civilinės atsakomybės taikymui būtina kaltės sąlyga, o taip pat, nuostoliams priteisti reikalinga įrodyti ryšį tarp pažeidėjo gautos naudos ir teisių subjekto sumažėjusio turto arba, jei tokiam turtui buvo sutrukdyta padidėti. (Birštonas, R., 2024, p. 518)

Šiai pozicijai pritaria ir šio darbo autorė, kadangi teisės normos formuluotėje pabrėžiama pažeidėjo gauta nauda, ir tai, kad teismas gali reikalauti, jog pažeidėjas grąžintų visa naudą, kurią gavo pažeisdamas įstatymo saugomas teises. Taip pat nukrypstama ir nuo pažeidėjo kaltės, kadangi nėra svarbu, jei pažeidėjas nežinojo ar neturėjo žinoti, kad tokios teisės yra pažeidžiamos, kas rodo, jog žinojimas, o tiksliau, kaltė, nėra būtina sąlyga tam, kad pritaikyti restitucines priemones. Taip pat nėra svarbu, ar teisių subjektas pats būtų galėjęs gauti tokią naudą, ar ne. Kadangi civilinės atsakomybės taikymas yra kompensacinio pobūdžio ir tikslo, o nepagrįstas praturtėjimas restitucinio, taigi ir ši straipsnio dalis daugiau panašumų turi su pastaruoju – siekiama užkirsti kelią nepagrįstam praturtėjimui, nulemtam tam tikro teisės pažeidimo ir grąžinti neteisėtai gautą naudą.

Intelektinės nuosavybės apsaugą reguliuojantiems įstatymams svarbų pagrindą dėl pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo dėl intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų nustatė 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo, kurios 13 str. 1 d., nurodo, kad valstybės narės užtikrina, kad kompetingos teismo institucijos nukentėjusiojo asmens prašymu, reikalautų pažeidėjo, kuris žinodamas arba turėdamas pakankamą pagrindą žinoti, dalyvavo teises pažeidžiančioje veikloje, atlyginti teisių turėtojui žalą, kuri atitiktų faktiškai jo patirtus nuostolius dėl pažeidimo. Nustatydamos nuostolių dydį, teismo institucijos: a) atsižvelgia į visus atitinkamus aspektus, tokius kaip neigiamos ekonominės pasekmės, įskaitant negautas pajamas, kurių neįgijo nukentėjusioji šalis, neteisėtai gautą pažeidėjo naudą ir atitinkamais atvejais kitus ne ekonominius veiksnius, tokius kaip dėl pažeidimo teisių turėtojo patirtą moralinę žalą; arba b) kaip alternatyvą a punktui, jos gali atitinkamais atvejais nustatyti vienkartinę žalos atlyginimo sumą, remdamosi tokiais elementais kaip bent autorinis atlyginimas ar vienkartinis mokestis, kuris būtų sumokėtas, jei pažeidėjas būtų prašęs leidimo naudotis atitinkama intelektinės nuosavybės teise, 2 d., kai pažeidėjas dalyvavo teises pažeidžiančioje veikloje nežinodamas arba neturėdamas pagrindo žinoti, valstybės narės gali nustatyti, kad teismo institucijos galėtų reikalauti atiduoti pelną arba atlyginti žalą, ir tai galėtų būti iš anksto nustatyta.

Akivaizdu, kad Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas nusprendė atitinkamą teisių gynimo būdą suformuluoti naudodamas deliktų teisės terminologiją (kalbama apie žalą ir kompensaciją). Vis dėlto 13 straipsnyje yra elementas, kuris patvirtina nepagrįsto praturtėjimo perspektyvą. Galimybė susigrąžinti pelną pabrėžia, kad intelektinės nuosavybės teisių pažeidimas sukelia nepagrįstą praturtėjimą be pateisinamos priežasties. Todėl Teisių turėtojas

gali reikalauti grąžinti pažeidėjo gautą pelną, o ne reikalauti kompensacijos už galimai neegzistuojančius nuostolius. Pabrėžus šį skirtumą, atrodo, kad net pradinė 13 straipsnio 1 dalis labiau atitinka restitucijos, o ne žalos atlyginimo sąvoką. Taip atsitinka nepaisant derinio, panašaus į "restitucinę žalą" bendrojoje teisėje, kur 13 straipsnio 1 dalies a) punkte aiškiai minimas "negautas pelnas" ir "neteisėtai gauta pažeidėjo nauda" pateikiant du požiūrius - Teisių turėtojo ir pažeidėjo. Kita vertus, 13 straipsnio 1 dalies b) punkto nuostata dėl autorinio atlyginimo ar mokesčio imituoja hipotetines derybas tarp Teisių turėtojo ir pažeidėjo, taip atstatant pirmajam vertę, kurią pastarasis nepagrįstai paėmė. (Portonera, G., 2023, p. 161)

Tuo tarpu aiškinant pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo teisinį pagrindą taikant civilinę atsakomybę, V. Mizaras teigė, jog nagrinėjant direktyvos 2004/48/EB 13 str. 1 d. (a) p., kuriame nurodoma, jog nustatant žalos dydį turi būti atsižvelgiama ir į neteisėtai gautą pažeidėjo naudą, daryta išvada, kad šis punktas yra priskirtinas kompensacinių nuostolių institutui, nes pagrindinis tikslas – išieškoti faktiškai atsiradusią žalą dėl pažeidėjo veiksmų pagal visiško žalos atlyginimo principą, vadinasi ne daugiau, nei žalos atsirado. Taip pat teigiama, kad tame pačiame punkte esanti formuluotė „pažeidėjo gauta nauda“ reiškianti tai, jog ja besiremiant apskaičiuotina tik faktiškai nukentėjusiojo negautą pelną – tarp abiejų turi būti atitiktis, kitaip taikant civilinę atsakomybę būtų nepaisoma kompensacinių nuostolių ribų ir leidžiamas didesnis nuostolių atlyginimas, nei faktiškai buvo patirta. (Mizaras, V., 2009, p. 349-350)

Taigi, nuostata gali būti interpretuojama dvejopai. Tačiau, minėta, kad Lietuvos Respublikos teisinė praktika visgi pasirinko restitucinių nuostolių taikymą perkėlus šią teisės normą į savo teisės aktus.

Lietuvos Konstitucinis Teismas savo praktikoje pripažino poziciją, jog nepakanka tradicinių žalos atlyginimo būdų siekiant apginti pažeistas intelektinės nuosavybės teises ir alternatyvūs žalos kompensavimo būdai galimi bei neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat, jog įstatymuose gali būti įtvirtinti tokie alternatyvūs žalos kompensavimo būdai, kurie nebūtinai sutaptų su faktine žala, ir, jog intelektinės nuosavybės yra specifinės ir dėl to materialią žalą gali būti sunku, jei ne neįmanoma, įrodyti ar apskaičiuoti. Taigi, jei tokių alternatyvių žalos kompensavimo galimybių nebūtų ir būtų atlyginama tik faktiškai patirta žala, galimai intelektinės nuosavybės teisių subjektų teisės liktų neapgintos. (Mizaras, V., 2012, p. 1120)

Kaip jau buvo minėta, pažeidėjo gautos naudos metodas išsivystė iš restitucinių nuostolių bei nepagrįsto praturtėjimo. Analizuojant pažeidėjo gautą naudą pastebėta, jog šis teisių gynimo būdas išties panašus į nepagrįstą praturtėjimą, todėl siekiant atskirti ir kaip jau išdėstyta aukščiau, teismai laikosi pozicijos dėl civilinės atsakomybės taikymo pažeidėjo gautai naudai išreikalauti, tačiau tam būtinos visos civilinės atsakomybės sąlygos, tarp kurių yra ir kaltė (tyčinio ar neatsargaus pobūdžio), o įstatyme numatyta, jog jei pažeidėjas atlieka veiksmus nežinodamas ir neturėdamas žinoti apie teisių pažeidimą, vadinasi, jo veiksmuose nėra kaltės, ir šiuo atveju taip pat Teisių turėtojo reikalavimu teismas gali išreikalauti pažeidėjo gautą naudą. Analizuojant normų pobūdžius ir nustatant, jog pažeidėjo gautai naudai išreikalauti skirtos teisės normos visgi restitucinio pobūdžio, toks neatitikimas gali atrodyti itin painus, kadangi skiriasi nuo įprastos civilinės atsakomybės sąlygų taikymui, bet vis tiek praktikoje taikoma. Aukščiau aprašytas Konstitucinio teismo sprendimas nurodo, jog galimi ir alternatyvūs žalos kompensavimo būdai, nebūtinai sutampantys su faktine žala, ypač, kai juos sunku ar visai neįmanoma apskaičiuoti ar įrodyti, ir, kad kitu atveju galimai nebūtų apginamos teisės. Toks išaiškinimas teisingas būtent pažeidėjo gautos naudos išreikalavimui kaip teisių gynimo būdui, kadangi faktiškai patirtą žalą gali būti neįmanoma apskaičiuoti, nes ne visus neteisėtų veiksmų padarinius, patirtus nuostolius ir dėl to pažeidėjo gautą naudą, galima įvertinti pinigine verte.

Pirmoji analizuota byla dėl pažeidėjo gautos naudos – kilęs ginčas dėl prekių ženklo savininko teisių gynimo, neteisėto žymens „IDEA GROUP“, juridinio asmens pavadinimo, domeno vardo, klaidinamai panašaus domeno vardo naudojimo uždraudimo, žalos atlyginimo. Ieškovo domeno vardas – ideagroup, atsakovo – groupidea, abiejų domenų plėtinys (galūnė) .LT. Ieškiniu prašyta 1) uždrausti atsakovams savo komercinėje veikloje, tapačioje ieškovo vykdomai prekių klasei pagal Nicos klasifikaciją, bet koku būdu ir forma naudoti ieškovui priklausantį žymenį, įskaitant, bet neapsiribojant šio žymens naudojimą reklamoje, straipsniuose, komercinėje dokumentacijoje, internetiniuose, socialiniuose tinklapiuose, domenų pavadinimuose ir kitoje susijusioje veikloje; 2) uždrausti atsakovams savo komercinėje veikloje naudoti Lietuvos Respublikos valstybiniame patentų biure registruotam prekių ženklui, ieškovo domeno vardui ir juridinio asmens pavadinimui klaidinančiai panašų domeno vardą, pripažįstant ieškovo teisę į atsakovui priklausantį domeno vardą ir perkelti šio domeno vardo registraciją ieškovui; 3) priteisti ieškovui iš pirmojo atsakovo 64 190,60 EUR žalos, iš antrojo atsakovo 3 141,00 EUR žalos. Teismas tenkino ieškinį iš dalies ir priteisė iš

pirmojo atsakovo teisių perėmėjo 30 000 EUR žalos atlyginimo. Teismas rėmėsi Lietuvos Respublikos Prekių ženklų įstatymo nuostatomis dėl išimtinių prekių ženklo savininko teisių, kurio sąlygos buvo nustatytos pagrįstomis. Nustatydamas priteistiną žalos atlyginimą, Teismas įvertino, kad egzistuoja visos civilinės atsakomybės sąlygos pažeidėjo gautai naudai išreikalauti ir atsižvelgė į galimybę, kad atsakovas, pradėdamas verslą, galėjo iš pradžių neteisingai suprasti prekių ženklo savininko teises. Nors įrodymai apie atsakovų patirtas išlaidas nebuvo pateikti, akivaizdu, kad tam tikros išlaidos buvo patirtos. Atsižvelgiant į ginčo laikotarpį taikytą 15 proc. pelno mokesčio tarifą, priteista žala pakoreguota atimant pelno mokesťį. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, ieškovės pagrindinį tikslą nutraukti neteisėto žymens ir domeno vardo naudojimą, o ne siekti žalos atlyginimo, taip pat į CK 1.5 straipsnyje įtvirtintus teisingumo ir sąžiningumo principus, bendra atsakovės gauta neteisėta nauda įvertinta ir sumažinta iki 30 000 EUR. Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs pareiškėjo skundą ir atsiliepimą į jį, Vilniaus apygardos teismo sprendimą įvertino kaip tinkamą ir paliko nepakeistu. (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 29 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. eA2-648-794/2020; Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-175-302/2021)

Taigi, matyti, jog pažeidėjui neatliekant savo įrodinėjimo naštos dalies ir nepateikiant teismui faktiškai patirtų išlaidų, teismas sprendžia apie galėtas patirti išlaidas atimant bent jau pelno mokesčio tarifą iš nukentėjusiojo prašomos atlyginti žalos.

Antroji byla - Ieškovė kreipėsi į teismą prašydama: 1) uždrausti atsakovei naudoti jai priklausantį žymenį „batų kalnas“ „Google Ads“ reklamos platinimo sistemoje, taip pat bet kokią kitą naudojimą, 2) priteisti iš atsakovės 244 769,50 Eur žalos atlyginimą. Ieškovė sužinojo, kad atsakovė nuo 2020 m. neteisėtai naudojosie ieškovės prekių ženklų, kadangi Google paieškos sistemoje įvedus jai priklausantį žymenį buvo pateikiama atsakovės internetinės parduotuvės reklama. Atsakovė teikė tokias pat paslaugas kaip ir ieškovė, prekiaavo avalyne. Ieškovė, grįsdama žalos dydį, nurodė išlaidas reklamai kaip investicijai dėl prekių ženklo žinomumo didinimo, neva dėl to, kad vartotojai nukreipiami į atsakovės, o ne ieškovės tinklalapį. Nurodė tokius nuostolius kaip įvairių tipų plakatai – 40 372,03 Eur + PVM; reklamos išlaidos televizijoje, radijuje, spaudoje – 321 164 Eur + PVM; reklama „Google Ads“ sistemoje – 11 600 Eur + PVM; parduotuvių reklaminių iškabos – 29 231 Eur + PVM, kas sudarė 402 367,03 Eur + PVM, tačiau ieškiniu prašė atlyginti tik pusę šių išlaidų. Byloje nustatyta, kad atsakovė, naudodama raktažodžius, sudarytus iš prekių ženklo „batų kalnas“ iš

viso gavo 1 671,22 Eur pajamų, iš kurių 333,77 Eur atsakovė sumokėjo „Google“ už suteiktas reklamos paslaugas, todėl atsakovės grynasis pelnas iš neteisėtų veiksmų buvo tik 1 337,45 Eur. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies, uždraudė atsakovei naudoti ieškovei priklausantį žymenį ir priteisė ieškovei iš atsakovės 8 335,45 Eur turtinės žalos atlyginimą – atsakovės gautą naudą bei pusę „Google Ads“ reklamai skirtų išlaidų. Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs bylą, pakeitė pirmosios instancijos sprendimą dėl turtinės žalos atlyginimo ir priteisė tik grynąjį pelną, gautą iš neteisėtų veiksmų, motyvuodamas tuo, jog „minėta, jog teismas pripažino, kad nagrinėjamu atveju nebuvo pažeista prekių ženklo reklaminė funkcija, todėl nesant pažeidimo, ieškovės žala, susijusi su prekių ženklo reklama, nelaikytina atitinkančia realiai patirtos žalos kriterijaus. Teismas taip pat pažymėjo, kad ESTT, aiškindamas reklamos funkcijos pažeidimą, savo praktikoje pripažįsta, jog kitam asmeniui priklausančiam prekių ženklui tapatus žymens pasirinkimas pagal „AdWords“ požymių turinčią nuorodų teikimo sistemą neatima iš šio prekių ženklo savininko galimybės veiksmingai pasinaudoti savo ženklu informuojant ir įtikinėjant vartotojus (ESTT 2011 m. rugsėjo 22 d. sprendimas Interflora ir Interflora British Unit, bylos Nr. C 323/09, sprendimo 59 punktas)” (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-546-881/2022)

Taigi, iš antrosios bylos puikiai matyti, jog gali pasitaikyti manipuliavimas žala ir nuostoliais dėl neteisėtų veiksmų, siekiant išsireikalauti didesnę nei iš tikrųjų yra pažeidėjo gauta nauda, pavyzdžiui, įtraukiant išlaidas kaip tariamą žalą, kurios būtų patiriamos ir be neteisėtų veiksmų. Šiuo teisių gynimo būdu siekiama užkirsti kelią pažeidėjui nepagrįstai pasipelnyti iš savo neteisėtų veiksmų ir ji yra tam tikra restitucijos forma Teisių turėtojui, kuris dėl pažeidimo patyrė žalą ir/ar nuostolius, tačiau Teisių turėtojas taip pat negali piktnaudžiauti šiuo teisių gynimo būdu.

3.1.2. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas neteisėtai atskleidus komercinę paslaptį ir teismų praktikos analizė

LR CK 1.116 str. 1 d. nurodo, kad komercinė paslaptis – informacija, kuri atitinka visus šiuos požymius: 1) yra slapta, tai yra ji, kaip visuma, arba tiksli jos sudėtis ir sudedamųjų dalių konfigūracija apskritai nežinoma arba jos negalima lengvai gauti toje aplinkoje, kurioje paprastai dirbama su tokia informacija; 2) turi tikros ar potencialios komercinės vertės, nes yra

slapta; 3) šią informaciją teisėtai valdantis asmuo imasi protingų veiksmų, atsižvelgdamas į aplinkybes, kad ją išlaikytų slaptą. To paties straipsnio 2 d. nustato, kad komercine paslaptimi nelaikoma: 1) informacija, kuri yra konfidenciali, bet neatitinka komercinės paslapties požymių; 2) informacija, kuri jos turėtojo nurodoma kaip konfidenciali, tačiau yra akivaizdi (plačiai žinoma), viešai paskelbta arba lengvai gaunama toje aplinkoje, kurioje paprastai dirbama su tokia informacija; 3) informacija, kuri įprastomis darbo aplinkybėmis tampa darbuotojų sąžiningai įgyta patirtimi, įgūdžiais, gebėjimais ar žiniomis; 4) informacija apie viešuosius interesus atitinkančias paslaugas teikiančių subjektų paslaugų ir prekių kainas bei veiklos sąnaudas; 5) kita įstatymų nustatyta informacija.

LR CK 1.116 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad dėl neteisėto profesinės paslapties atskleidimo padaryta žala atlyginama bendrais šio kodekso nustatytais pagrindais.

Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo (toliau – „KĮ“) 15 str. 1 d. nurodo, kad ūkio subjektams draudžiama atlikti bet kuriuos veiksmus, prieštaraujančius ūkinės veiklos sąžiningai praktikai ir geriems papročiams, kai tokie veiksmai gali pakenkti kito ūkio subjekto galimybėms konkuruoti, įskaitant: 3 p. informacijos, kuri yra kito ūkio subjekto komercinė paslaptis, naudojimą, perdavimą, skelbimą be šio subjekto sutikimo, taip pat tokios informacijos gavimą iš asmenų, neturinčių teisės šios informacijos perduoti, turint tikslą konkuruoti, siekiant naudoti sau arba padarant žalą šiam ūkio subjektui.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra išaiškinęs ne vieną teisės taikymo taisyklę, kuriomis turėtų būti vadovujamasi sprendžiant su nesąžininga konkurencija susijusias bylas. Pirmoji, jog „tam, kad informacija būtų laikoma komercine paslaptimi, ji turi atitikti tam tikrus požymius: 1) turi būti slapta (nevieša); 2) turi turėti tikrą ar potencialią komercinę (gamybinę) vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys ir ji negali būti laisvai prieinama; 3) turi būti slapta dėl jos savininko ar kito asmens, kuriam savininkas ją yra patikėjęs, protingų pastangų išsaugoti jos slaptumą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016).

Antroji, kad „CK 1.116 straipsnio 4 dalyje įstatymų leidėjas atskyrė komercinės paslapties naudojimą nuo komercinės paslapties išviešinimo kaip dvi savarankiškas neteisėtų veiksmų išraiškos formas. Neteisėtas komercinę paslaptį sudarančios informacijos naudojimas CK 1.116 straipsnio 4 dalies prasme sudaro savarankišką neteisėtą veiksmą. Už neteisėtą komercinę paslaptį sudarančios informacijos naudojimą teisinė atsakomybė kyla visiems neteisėtai informaciją panaudojusiesiems asmenims – atsako tiek buvę ir esami komercinės

paslapties savininko darbuotojai ir kitokių sutarčių šalys, tiek asmenys, kurių sutartiniai santykiai su informacijos savininku nesaisto. Dėl neteisėto komercinės paslapties panaudojimo taip pat galima tiek sutartinė, tiek deliktinė atsakomybė. KĮ 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatyta, kad ūkio subjektams draudžiama atlikti bet kuriuos veiksmus, prieštaraujančius ūkinės veiklos sąžiningai praktikai ir geriems papročiams, kai tokie veiksmai gali pakenkti kito ūkio subjekto galimybėms konkuruoti, įskaitant neteisėtas informacijos, kuri yra kito ūkio subjekto komercinė paslaptis, naudojimą, perdavimą, skelbimą be šio subjekto sutikimo, taip pat tokios informacijos gavimą iš asmenų, neturinčių teisės šios informacijos perduoti, turint tikslą konkuruoti, siekiant naudoti sau arba padarant žalą šiam ūkio subjektui. Teismas pažymi, kad KĮ 15 straipsnio 1 dalies 3 punktas yra skirtas „ūkio subjektų“ tarpusavio santykiams reguliuoti, todėl ši teisės norma nėra taikoma šios sampratos neatitinkantiems asmenims.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016).

Teisės doktrinoje išreikšta nuomonė, kad kadangi CK 1.116 str. skirtas visiems, o KĮ tik ūkio subjektams, taip pat CK nuostata taikoma neturint tikslo konkuruoti, o tokiam tikslui esant gali būti taikomos tiek CK tiek KĮ nuostatos, toks išaiškinimas vargu ar laikytinas išbaigtu. KĮ 15 straipsnio 1 dalies 3 punkto formuluotė rodo, kad tikslas konkuruoti yra vos vienas iš alternatyvių kriterijų, kaip ir šio straipsnio 4 dalyje, o remiantis teismo išaiškinimu, tokiu atveju gali būti taikomos ir CK nuostatos, todėl šiems teisių gynimo būdams esant itin panašiams, kyla klausimų kodėl reikėtų remtis KĮ 15 straipsnio nuostatomis. (Birštonas, 2019, p.14-15)

Kitas kasacinio teismo išaiškinimas yra toks, jog „įrodinėjimo ypatumai bylose dėl komercinių paslapčių yra tokie, kad tokiose kaip nagrinėjamoji bylose įrodinėjimas turi savitą specifiką, nes, sprendžiant dėl žalos, padarytos pasinaudojant komercine paslaptimi, priežastinio ryšio tarp atitinkamų veiksmų ir padarytos žalos, iš esmės daugiausia tenka remtis netiesioginiais įrodymais. Į įrodinėjimo specifiką būtina atsižvelgti nagrinėjant šios kategorijos bylas, priešingu atveju (dėl per aukšto ir neatsižvelgiant į šios kategorijos bylų specifiką keliamo įrodinėjimo standarto, netinkamo įrodinėjimo pareigos tarp šalių paskirstymo) dažnai būtų neįmanoma įrodyti pasinaudojimo komercine paslaptimi, siekiant nesąžiningai konkuruoti ir iš to gaunant pelną. Paprastai tokios kategorijos bylose nebus tiesioginių įrodymų, tiesioginiu priežastiniu ryšiu siejančių atsakovo (fizinio asmens) veiksmus, atsakovo

bendrovės (juridinio asmens) veiklą ir iš tos veiklos gautą naudą“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018).

Kasacinis teismas savo praktikoje taip pat yra įtvirtinęs teisės aiškinimo taisyklę, kuria pažeidėjo gauta nauda atskiriama nuo nepagrįsto praturtėjimo ir pasisakęs, jog „kadangi CK 1.116 straipsnio 4 dalis pažeidėjo neteisėtai gautas pajamas įvardija kaip nepagrįstą praturtėjimą, byloje kyla teisės klausimas, ar iš nesąžiningos konkurencijos, neteisėtai atskleidus komercinę paslaptį ir ją pasinaudojus, gauta nauda turėtų būti priteisiama taikant civilinę atsakomybę ar taikant nepagrįsto praturtėjimo institutą, taip pat dėl nuostolių, priteistinių pažeidėjo neteisėtai gautos naudos forma, apskaičiavimo būdo. Šie klausimai susiję su iš nesąžiningos konkurencijos veiksmų gautos naudos ir nukentėjusio asmens negauto pelno santykiu. <...> kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad ieškinys dėl nepagrįsto praturtėjimo yra subsidarius teisių gynimo būdas, taikomas tada, kai kiti civilinių teisių (sutarčių, deliktų ar daiktinės teisės) gynybos būdai negalimi arba neduoda norimo rezultato. Kad nukentėjęs asmuo galėtų pasinaudoti CK 1.116 straipsnio 4 dalyje įtvirtintais gynybos būdais, būtina nustatyti visas civilinės atsakomybės sąlygas, todėl darytina išvada, kad šioje teisės normoje yra įtvirtinta iš esmės speciali delikto rūšis, kuri apibrėžia už žalą atsakingus subjektus, nustato specifinį žalos objektą (komercinės paslapties atskleidimą) ir žalos apimtį. Išplėstinė teisėjų kolegija išaiškina, kad CK 1.116 straipsnio 4 dalies nuostata, jog pajamos, gautos neteisėtai naudojant komercinę paslaptį, laikomos nepagrįstu praturtėjimu, negali būti suprantama taip, kad nukentėjęs asmuo reikalauti priteisti iš nesąžiningos konkurencijos veiksmų gautą naudą gali tik reikšdamas reikalavimą dėl nepagrįsto praturtėjimo priteisimo. Nuo nesąžiningos konkurencijos veiksmų nukentėjęs asmuo savo pažeistas teises turi ginti reikšdamas ieškinį dėl civilinės atsakomybės taikymo bei iš neteisėtų veiksmų gauta nauda turi būti priteisiama remiantis CK 6.249 straipsnio 2 dalimi, o nepagrįsto praturtėjimo institutu galima remtis tik negalint nukentėjusio asmens teisių apginti taikant civilinės atsakomybės institutą. <...> CK 6.237 straipsnio 1 dalį vertintina tik kaip nuoroda į subsidarius nukentėjusio asmens teisių gynimo būdą. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad pagal CK 6.249 straipsnio 2 dalį pažeidėjo gauta nauda patenka į civilinės atsakomybės – žalos institutą, todėl sprendžiant klausimą dėl nuostolių atlyginimo priteisimo pažeidėjo neteisėtai gautos naudos forma turi būti laikomasi civilinei atsakomybei būdingų principų ir tikslų, visų pirma kompensacinio tikslo“. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018).

Pasisakydamas dėl CK 6.249 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos teisės normos taikymo byloje dėl neteisėto komercinės paslapties panaudojimo (sąžiningos konkurencijos gynimo), kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad siekis nesąžiningai konkuruoti ir atlikti sąžiningai konkurencijai priešingus veiksmus dažnai sąmoningai yra skirtas gauti nesąžiningos, taigi ir neteisėtos naudos kitų asmenų sąskaita. Taigi, dėsninga, kad nuo nesąžiningos konkurencijos veiksmų nukentėjęs asmuo gali reikalauti priteisti iš tokių neteisėtų veiksmų gautą naudą. Pažeidėjo gautos naudos priteisimas nukentėjusiam asmeniui grindžiamas principu, kad pažeidėjas neturi praturtėti iš neteisėtų veiksmų, tačiau tam tikrais išskirtiniais atvejais pažeidėjui gali būti paliekama dalis iš pažeidimo gautos naudos, kuri buvo nulemta paties pažeidėjo savybių ir pastangų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-258-823/2022).

2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo 14 str. 2 d. nurodo, kad nustatydamas žalos atlyginimo sumą, kompetentingos teisminės institucijos atsižvelgia į visus tokius atitinkamus veiksnius, kaip neigiami ekonominiai padariniai, įskaitant nukentėjusios šalies negautą pelną, visą pažeidėjo nesąžiningai gautą pelną ir atitinkamais atvejais – į kitus ne ekonominius veiksnius, pavyzdžiui, moralinę žalą, kurią komercinės paslapties turėtojas patyrė dėl neteisėto komercinės paslapties gavimo, naudojimo arba atskleidimo. Ši nuostata beveik analogiška Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyvoje 2004/48/EB 13 str. 1 d. a) punkte esančiam teisiniam reglamentavimui.

Direktyvos 2016/943 preambulės 30 p. taip pat nustatyta, jog siekiant išvengti, kad asmeniui, kuris žinodamas arba turėdamas pagrindo žinoti neteisėtai gauna, naudoja arba atskleidžia komercinę paslaptį, tokie veiksmai būtų naudingi, ir siekiant užtikrinti, kad nukentėjęs komercinės paslapties turėtojas kiek įmanoma galėtų būti sugrąžintas į tokią padėtį, kurioje jis būtų buvęs, jei tokie veiksmai nebūtų buvę atlikti, būtina numatyti adekvačią kompensaciją už dėl tų neteisėtų veiksmų patirtą žalą. Apskaičiuojant žalos atlyginimo nukentėjusiam komercinės paslapties turėtojui sumą reikėtų atsižvelgti į visus atitinkamus veiksnius, kaip antai į komercinės paslapties turėtojo negautas pajamas arba pažeidėjo nesąžiningai gautą pelną, o atitinkamais atvejais – į komercinės paslapties turėtojui padarytą moralinę žalą.

Lietuvos Respublikos komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymo 8 str. 2 d. nurodo, jog nustatydamas turtinės žalos, atsiradusios dėl neteisėto komercinės paslapties gavimo, naudojimo arba atskleidimo, dydį, teismas atsižvelgia į komercinės paslapties turėtojo faktiškai patirtas komercinės paslapties sukūrimo, tobulinimo ir naudojimo išlaidas, jo negautas pajamas, fizinio ar juridinio asmens, neteisėtai gavusio, panaudojusio arba atskleidusio komercinę paslaptį, gautą naudą ir kitas svarbias aplinkybes.

Dėl šios teisės normos Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pateikęs išaiškinimą, jog „nurodytas teisinis reglamentavimas suponuoja išvadą, kad įstatymų leidėjo valia orientuota į tai, kad nukentėjusio asmens teisės turi būti ginamos taikant civilinės atsakomybės institutą ir nuostata „iš neteisėtų veiksmų gauta nauda“ vartojama būtent šio instituto normų kontekste.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018)

Kasacinis teismas yra konstatavęs, kad „bylose dėl neteisėto komercinės paslapties panaudojimo gali būti reiškiami reikalavimai dėl: 1) komercinės paslapties sukūrimo, naudojimo, tobulinimo išlaidų (tiesioginiai nuostoliai) priteisimo; 2) negautų pajamų (netiesioginiai nuostoliai) priteisimo; 3) nepagrįsto praturtėjimo sumos priteisimo“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018).

Viena iš bylų, kurioje kasacinis teismas sukūrė teisės aiškinimo taisyklių, buvo dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų ir atitinkamai pažeidėjo gautos naudos. Ieškinys nukeliavo iki kasacinio teismo ir buvo gražintas pirmajai instancijai nagrinėti iš naujo, galiausiai ieškinys buvo patenkintas iš dalies. Bylos aplinkybės buvo tokios, jog viena iš atsakovių, buvusi ieškovės darbuotoja, šturkščiai pažeidus darbo pareigas (bendrovės komercinės paslapties atskleidimas, perdavimas konkuruojančioms bendrovėms) buvo atleista iš darbo pareigų. Tuomet ta pati buvusi darbuotoja įsteigė konkuruojančią bendrovę, siekdama neteisėtai panaudoti komercinę paslaptį ir iš tokių veiksmų gauti pelno. Taigi, ieškovė kreipėsi į teismą ir prašė priteisti jos naudai 1 161 527,66 Eur nuostolių atlyginimą, tarp šios sumos ir netiesioginius nuostolius, sudarančius iš vienos atsakovės 3 522 742 Eur ir iš kitos 130 510,98 Eur, taip pat įpareigoti atsakovę nutraukti nesąžiningos konkurencijos veiksmus, uždrausti atsakovėms pačioms ar per trečiuosius asmenis vykdyti sudarytas sutartis ir įpareigoti nesudarinti naujų sutarčių su nurodytais ūkio subjektais Rusijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje ir Lietuvoje. Paskutinįjį reikalavimą teismas galiausiai laikė nepagrįstu. Ieškovės teigimu,

atsakovių nesąžiningos konkurencijos veiksmai pasireiškė: 1) ieškovės komercinę ir technologinę paslaptį sudarančios informacijos perdavimu konkuruojantiems subjektams; 2) konkuruojančios įmonės veikloje naudojant komercines ir technologines paslaptis. Ieškovė teigė, kad dėl atsakovių nesąžiningos konkurencijos veiksmų patyrė žalą, kurią sudaro nuostoliai, susiję su komercinės paslapties sukūrimu ir tobulinimu. Ieškovė savo patirtais nuostoliais taip pat laikė vienos iš atsakovių neteisėtai gautų pajamų (atsakovės bendrojo pelno) sumą. Pirmosios instancijos teismas, spręsdamas dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmais padarytos žalos atlyginimo, vadovavosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutarties išaiškinimais. Remiantis šia nutartimi, byloje dėl nesąžininga konkurencija gautos naudos atlyginimo netiesioginių nuostolių apskaičiavimas ir paskirstymas turėtų būti grindžiamas konkrečiu pelnu, kurį pažeidėjas gavo naudodamasis konfidencialia informacija. Iš esmės iš pažeidėjo turėtų būti išieškoma ta pelno dalis, kuri buvo gauta dėl neteisėtų veiksmų. Be to, toje pačioje nutartyje išplėstinė teisėjų kolegija nustatė įrodinėjimo naštos paskirstymą tarp dalyvaujančių šalių. Ji nurodė, kad ieškovui, siekiančiam gauti kompensaciją už neteisėtą pelną, gautą neteisėtai naudojantis komercinėmis paslaptimis, tenka pareiga įrodyti atsakovo bendrąjį pelną. Ir atvirkščiai, jei atsakovas ginčija ieškinį, jam tenka pareiga įrodyti savo pelno ar jo dalies teisėtumą. Vėliau, remdamasis šiais kasacinio teismo išaiškinimais ir bylos nagrinėjimo metu pateiktais įrodymais, bylą nagrinėjęs pirmosios instancijos teismas priteisė ieškovei iš vieno atsakovo 130 510,98 Eur kaip netiesioginius nuostolius (atitinkančius iš neteisėtų veiksmų gautą naudą), o iš kito atsakovo - 300 437,07 Eur kaip netiesioginius nuostolius. Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegija nurodė, kad nustatant priteistiną sumą, būtina įvertinti kiekvienos iš atsakovių neteisėtus veiksmus. Byloje nustatyta, kad vienos iš atsakovių neteisėti veiksmai pasireiškė gaminant pagal kitos atsakovės užsakymus cheminius reagentus, panaudojant iš ieškovės neteisėtai gautą komercinę paslaptį sudarančią informaciją, receptūrą ginčo reagent gamybai, tokiu būdu neteisėtai naudojant ieškovės komercinę paslaptį. Nurodė, kad pagrįsta atsakovės gautą pelną skaičiuoti tik iki to momento, kol atsakovė gamino cheminius reagentus pagal užsakymą kitai atsakovei, remiantis ieškovės ir atsakovės pateiktais finansiniais duomenimis, kai per nesąžiningo konkuravimo laikotarpį nuo 2010 m. iki 2016 m. iš neteisėtų veiksmų, neteisėtai naudojant ieškovės komercinę paslaptį, gavo 90 722,33 Eur dydžio pelną. Skaičiuojant kitos atsakovės gautą naudą, teismas, pagal pateiktą apskaitos ir finansų ekspertizę, įvertino teisėtai gautas pajamas dėl cheminių reagentų gamybos pagal kitų klientų užsakymus bei dalyvaujant viešuosiuose

pirkimuose, įvertino šią sumą kaip sudarančią 54 % ir atėmė ją iš gauto pelno, taip pat minusavo ir 15 % pelno mokesčių, o likusią sumą priteisė ieškovei, kuri sudarė 241 655,90 Eur. Lietuvos apeliacinis teismas taip pat priteisė ir 32 000 Eur dydžio tiesioginių nuostolių dėl komercinės paslapties sukūrimo išlaidų, sudarančių 1/5 pagal kasacinio teismo išaiškinimą, solidariai iš dviejų atsakovių, buvusios ieškovės darbuotojos ir šios darbuotojos įsteigtos bendrovės. 1/5 dalis buvo priteista ir laikytina pagrįsta ir teisinga dėl to, kad byloje nebuvo duomenų apie tai, jog ieškovės įranga buvo pritaikyta gaminti išimtinai ginčo cheminius elementus, kad bendrovė užsiimtų tik ginčo cheminių reagentų gamyba, ir įvertinant tai, jog pati ieškovės gamybinė bazė, atskleidus šios komercinę paslaptį, neprarado savo vertės. (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-319-943/2021)

Antroje byloje kilo ginčas dėl komercinės paslapties atskleidimo ir nesąžiningos konkurencijos veiksmais padarytos žalos atlyginimo. Ieškovė nurodė, kad dveji jos darbuotojai, žinodami ieškovės komercinę paslaptį sudarančią informaciją, nuo ieškovės tyčia nuslepiančios įsigijo ir valdė su ieškove tiesiogiai konkuruojančio ūkio subjekto akcijas ir teikė šiai įmonei ieškovės konfidencialią informaciją. Ieškovė pareikalavo negautų pajamų (netiesioginių nuostolių) atlyginimo bei nuostolių dėl komercinės paslapties panaudojimo, atsakovei dėl to nepagrįstai praturtėjus, neteisėtai gavus pajamų. Ieškovė nurodė, jog atsakovams perviliojus vieną iš didžiausių klientų bei keletą kitų jos pajamos sumažėjo. Iš viso ieškovė prašė priteisti 203 455,02 Eur nuostolių solidariai iš abiejų atsakovų. Lietuvos apeliacinis teismas sprendė dėl dviejų ieškinio reikalavimų: 1) priteisti iš atsakovų ieškovės 132 186,02 Eur negautas pajamas dėl kliento perviliojimo; 2) priteisti iš atsakovų 71 269 Eur sumą kaip neteisėtai atsakovės gautą naudą arba kaip ieškovės negautas pajamas. Pirmosios instancijos Panevėžio apygardos teismas 2019 m. vasario 15 d. sprendimu atmetė pirmąjį reikalavimą kaip nepagrįstą, motyvuodamas tuo, kad nebuvo pateikta įrodymų dėl negautų pajamų. Antrasis reikalavimas Lietuvos apeliacinio teismo nutartimi buvo patenkintas iš dalies priteisiant 33 422,36 Eur žalos atlyginimą solidariai iš abiejų atsakovų ir jų įsteigtos bendrovės, motyvuojant tuo, jog ieškovė tinkamai nepagrindė didesnio jos veiklos pelningumo procento. Įrodinėjo pasirinkusi ne grynojo pelno kriterijų (grynojo pelno maržą), o pagal savo 2017 m. veiklos, siejamos su papildomų užsakymų negavimu dėl atsakovų neteisėtų veiksmų, pelningumo rodiklį (38 procentų pelno maržą) bei nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai ieškovės negautas pajamas skaičiavo pagal grynojo pelno kriterijų, kuris

pagal atsakovės į bylą pateiktus finansinius dokumentus sudarė – 0,74 procento pelno maržą. (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-463-241/2021)

Lietuvos apeliacinis teismas aukščiau aprašytoje byloje rėmėsi tuo, kad kasacinis teismas yra konstatavęs, jog “esant pareikštam reikalavimui priteisti iš nesąžiningos konkurencijos veiksmų neteisėtai gautą naudą netiesioginiai nuostoliai turėtų būti apskaičiuojami ir jų atlyginimas priteisiamas pagal tai, kiek pajamų konkrečiai iš naudojimosi komercine paslaptimi gavo pažeidėjas, t. y. iš pažeidėjo išreikalaujama ta naudos dalis, kurią jis gavo dėl neteisėtų veiksmų“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018).

Matoma, kad teismai iš tiesų turi kritiškai vertinti nukentėjusiojo nuostolius ir kiek faktiškai pažeidėjas gavo naudos iš komercinės paslapties panaudojimo, o nukentėjęs asmuo nuostolių. Pirmoji byla parodo, kad praktikoje kartu galimi pritaikyti ir tiesioginiai nuostoliai dėl patirtų išlaidų, siekiant teisingai įvertinti praradimus. Analizuojant teismų praktiką taip pat matyti, kad dažnai ieškovai susiduria su problemomis įrodinėjant pažeidėjo gautą naudą ir jos apskaičiavimą, pateikiant ne visai tam tinkamus duomenis, arba netinkamai pagrindžiant, jog pažeidėjas iš neteisėtų veiksmų gavo naudos, todėl teismo vaidmuo patampa itin svarbus vertinant tokius įrodymus.

Panašiomis bylos faktinėmis aplinkybėmis, kai buvęs darbuotojas pažeidė konfidencialumo sutartį, įsteigė analogiška veikla užsiimančią, konkuruojančią bendrovę bei perviliojo klientus, tačiau vienai iš atsakovių (fiziniam asmeniui, buvusiai darbuotojai) taikyta sutartinė civilinė atsakomybė, o kitai (bendrovei) deliktinė atsakomybė. Ieškinį patenkinus iš dalies, Ieškovei priteista 141 785,98 Eur žala solidariai iš atsakovių vietoje ieškovės reikalautų 206 458,52 Eur žalos atlyginimo. Ieškovės pelningumas byloje skaičiuotas pagal konkrečius nuviliotus klientus, tačiau nagrinėjamu atveju ieškovė byloje rėmėsi būtent savo negautomis pajamomis kaip žalos apskaičiavimo kriterijumi, o ne pažeidėjos gauta nauda, todėl atsakovės argumentai dėl ieškovės nuostolių kaip iš pažeidėjos gautos naudos buvo atmesti kaip visiškai nepagrįsti. (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-47-450/2021)

Taigi, nors bylos iš dalies panašios, tačiau ieškovės šioje ir anksčiau paminėtoje byloje skirtingai skaičiavo pelningumą, teismai skirtingai įvertino ieškovių reikalavimus ir priteistinas sumas kaip negautas pajamas ar pažeidėjo gautą naudą.

Teismas rėmėsi išaiškinimu, kad „ginčiuose dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmais, pasireiškusiais komercinės paslapties atskleidimu ir panaudojimu, padarytos žalos atlyginimo gali būti reiškiama reikalavimai dėl: 1) komercinės paslapties sukūrimo, naudojimo, tobulinimo išlaidų (tiesioginiai nuostoliai) priteisimo; 2) negautų pajamų (netiesioginiai nuostoliai) priteisimo; 3) nepagrįsto praturtėjimo sumos priteisimo. Šios kategorijos bylose prašomų priteisti nuostolių dydis gali būti grindžiamas ir nukentėjusio asmens negautomis pajamomis, ir neteisėtus veiksmus atlikusio asmens gauta nauda (nepagrįsto praturtėjimo dydžiu), taip pat tiek negautomis pajamomis, tiek ir nepagrįstu praturėjimu kartu. Tais atvejais, kai žalą patyrusio asmens negautos pajamos iš esmės sutampa su paslaptimi pasinaudojusio asmens gauta nauda, jų negalima priteisti kartu. Tokiais atvejais turi būti tenkinamas didesnis reikalavimas, nes tai atitiktų visiškos žalos atlyginimo ir non bis in idem principus. Tais atvejais, kai nepagrįstas asmens, pasinaudojusio komercine paslaptimi, praturtėjimas viršija komercinės paslapties savininko negautas pajamas, priteisiamas tik nepagrįstas praturtėjimas. Tais atvejais, kai prašomos priteisti negautos pajamos viršija nepagrįstą praturtėjimą, laikoma, kad negautos pajamos apima nepagrįstą praturtėjimą” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016).

Taigi, aukščiau esančios bylos yra puikūs pavyzdžiai to, jog dėl nesąžiningos konkurencijos galima reikalauti tiek negautų pajamų, tiek pažeidėjo gautos naudos, tiek tiesioginių nuostolių, tiek bandyti įrodyti nepagrįstą praturtėjimą. Nuostolius galima priteisti nukentėjusiai šaliai tiek civilinės atsakomybės, tiek nepagrįsto instituto taikymu. Teismas, vertindamas visus teisių gynimo būdus, parenka teisingiausią, ir geriausiai tinkantį situacijai, net ir kombinuojant tokius būdus tarpusavyje, nukentėjusiojo naudai.

3.1.3. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas sutarčių teisėje ir teismų praktikos analizė

Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimą sutarčių teisėje trumpai galima apibendrinti taip, kad iš sutartį pažeidusios šalies atimama nauda, kurią ji gavo dėl sutarties pažeidimo. Jos skirtumas su įprastu žalos atlyginimu yra akivaizdus, kadangi taikant žalos atlyginimą yra atsižvelgiama į pažeidusios šalies ekonominės padėties pasikeitimą, o neteisėtai gautos naudos išreikalavimas grindžiamas nuostoliais, kuriuos patyrė nekaltoji šalis. Kitaip tariant, pirmasis įspūdis, kurį

sudaro ši priemonė, yra tas, kad ji susijusi ne su nukentėjusiosios, o su pažeidusios šalies padėtimi. (Eakambaram, S., 2021, p. 2772)

Nagrinėtuose šaltiniuose ne kartą paminėta byla, tapusi svarbiu precedentu, vykusį Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje - Generalinis prokuroras prieš Blake: Lordų Rūmai pirmą kartą pripažino, kad už sutarčių pažeidimą galima atlyginti pelnu pagrįstus nuostolius. Bylos aplinkybės buvo tokios: atsakovas George Blake, buvęs Karūnos slaptosios žvalgybos darbuotojas, vėliau tapo Sovietų Sąjungos šnipu ir vėliau išleido knygą apie savo patirtį. Karūna siekė užtikrinti, kad už ją nebūtų mokamas autorinis atlyginimas, nes atsakovas atskleidė paslaptis pažeisdamas savo sutartinį įsipareigojimą dėl oficialios informacijos konfidencialumo. Atmetus pareiškėjų bylą dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo, buvo pateiktas privatinės teisės ieškinys dėl žalos atlyginimo. Nors nebuvo aiškiai remiamasi pelnu pagrįstos žalos atlyginimo koncepcija, lordas Nichollsas sugebėjo išvengti frazės restitucinė žala vartojimo dėl to, kad priteisė "gautą pelną" kaip tinkamą teisių gynimo priemonę už sutarties pažeidimą. Nustatant veiksnį, dėl kurio būtina taikyti teisių gynimo priemones, grindžiamas žalos atlyginimu, buvo nustatyti du kriterijai:

1. Įrodymas, kad alternatyvios teisių gynimo priemonės, t. y. draudimai, specifinis vykdymas ir nuostolių atlyginimas, yra netinkamos;
2. Įrodymas, kad alternatyvios teisių gynimo priemonės yra netinkamos. Ieškovo teisėto intereso užkirsti kelią atsakovo pelno siekiančiais veiksmais, taigi ir atimti tokiu būdu gautą pelną, nustatymas;

Lordas Nichollsas, nustatydamas šį kriterijų, rėmėsi "pagrįsto mokesčio" (angl. reasonable fee) bylose dėl nuosavybės teisių pažeidimo ir "gauto pelno" (angl. account of profits) pažeidus fiduciarines pareigas pateikimo argumentais. (Eakambaram, S., 2021, p. 2 2)

Šioje byloje taip pat teigta, kad pažeidėjas neturėtų turėti galimybės pasipelnyti iš savo neteisėtų veiksmų. Tačiau vien tik atgrasymo argumentų problema yra ta, kad jais tik paaiškinama, kodėl atsakovė turėtų atsisakyti gauto pelno. Jie nepaaiškina, kodėl ieškovas turėtų jį gauti. (Boosfeld, K., 2019, p. 825)

Pagal Vokietijos teisę dėl žalos atlyginimo gautos naudos priteisimas svarstomas dėl normatyvinės žalos atlyginimo arba nepagrįsto praturtėjimo sutartiniuose ieškiniuose dėl intelektinės nuosavybės teisių pažeidimo. *Commodum ex negotiation* (liet. pelnas iš verslo) yra dar viena svarbi žalos atlyginimo forma pagal Vokietijos, Šveicarijos ir Austrijos teisę,

atsirandanti pažeidus sutartį pardavus prekę trečiajai šaliai, kai ieškovas turi teisę į pilną, gautą iš antrojo pardavimo. (Eakambaram, S., 2021, p. 2777)

Lietuvos Respublikoje dėl sutarčių nutraukimo nurodoma, kad jeigu šalis nutraukė sutartį dėl to, kad kita šalis ją pažeidė, ir per protingą terminą sudarė nutrauktą sutartį pakeičiančią sutartį, tai ji turi teisę reikalauti iš sutartį pažeidusios šalies kainų skirtumo bei kitų vėliau atsiradusių nuostolių atlyginimo (LR CK 6.258 str. 5 d.). Taip pat dėl šalių pareigų esant ikisutartiniams santykiams nustatyta, kad šalis, kuri pradeda derybas dėl sutarties sudarymo ar derasi nesąžiningai, privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius. Laikoma, kad derybos pradedamos ar deramasi nesąžiningai, kai derybų šalis neturi tikslo sudaryti sutartį, taip pat atlieka kitus sąžiningumo kriterijų neatitinkančius veiksmus (LR CK 6.163 str. 3 d.), o jeigu preliminarią sutartį sudariusi šalis nepagrįstai vengia ar atsisako sudaryti pagrindinę sutartį, ji privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius (LR CK 6.165 str. 4 d.).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl CK 6.249 str. 2 d. taikymo nurodo, jog pagal suformuotą kasacinio teismo praktiką ši nuostata yra laikoma tinkama metodika nuostoliams apskaičiuoti ir taikant ikisutartinę atsakomybę. Apibrėžiami vadinamieji restituciniai nuostoliai, kurie civilinės atsakomybės kontekste skaičiuojami remiantis nesąžiningos šalies gauta nauda. Restitucinius vadinami dėl to, nesąžiningai gauta nauda yra perkeliama nukentėjusiajai šaliai. Be to, CK 6.249 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad restituciniai nuostoliai gali būti taikomi nuostoliams dėl lūkesčio intereso pažeidimo apskaičiuoti, neviršijant ribos, ginamos kompensacinės sutartinės atsakomybės. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-188-1075/2022).

Lietuvos teismai nagrinėjo ieškinį dėl neteisėtu elgesiu gautos naudos ikisutartiniuose santykiuose. Ginčas kilo dėl preliminariosios pirkimo–pardavimo sutarties aiškinimo bei ieškovo teisės reikalauti nuostolių atlyginimo nesudarius pagrindinės pirkimo–pardavimo sutarties dėl negyvenamųjų patalpų. Ieškovas ir atsakovė sudarė preliminarią pirkimo–pardavimo sutartį, tačiau atsakovė šią sutartį nutraukė, neva praleistas sutarties terminas pilnai pabaigti daugiabučio namo statybas, o tą pačią dieną sudarė preliminarią sutartį su kitu asmeniu ir po mėnesio šiam pardavė tas pačias patalpas. Taigi, atsakovė, užuot pardavusi ieškovui pagal preliminarinioje sutartyje nustatytą kainą negyvenamąsias patalpas už 7 000 Eur, pardavė jas kitam asmeniui už 30 000 Eur. Ieškovas savo nesudarytos pagrindinės sutarties lūkestį įvertino kaip kainų skirtumą tarp atsakovės gautos naudos sudarant sutartį su kitu asmeniu ir nesudarytos tarp ieškovo ir atsakovės sutarties kainos (30 000 Eur – 7 000 Eur

= 23 000 Eur). Pirmoji instancija ieškinį atmetė argumentuojant tuo, kad ieškovas neįrodė reikalaujamų priteisti netiesioginių nuostolių dydžio. Apeliacinė instancija pirmosios instancijos sprendimą paliko nepakeistą. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-188-1075/2022).

Bylai pasiekus kasacinį teismą, šis nurodė, jog plėtojamoje kasacinio teismo praktikoje dėl civilinės atsakomybės taikymos pažeidus sąžiningumo pareigą ikisutartiniuose santykiuose, laikomasi pozicijos, jog ginami tikrumo, o tam tikrais atvejais ir lūkesčio, interesai. Kadangi ikisutartiniai santykiai jau buvo gana pažengę, nes buvo sudaryta preliminarioji sutartis, ir derybų pažangos laipsnis laikomas aukščiausio lygmens, atsakomybės apimtis turi skirtis nuo tokios, kai šalys yra tik pradinėje derybų stadijoje, nesąžininga šalis sužlugdė tarpusavio pasitikėjimą, kitos šalies teisėtą lūkestį įvykdyti sutartį, kuris šiuo atveju turi būti ginamas ir dėl to civilinės atsakomybės taikymas yra galimas. Teismas nutartimi perdavė bylą Lietuvos apeliaciniam teismui nagrinėti iš naujo pasiremiant teismų praktika, jog „kasacinis teismas yra pripažinęs ir nesąžiningos šalies gautos naudos priteisimo nukentėjusiai šaliai galimybę. Kai nesąžininga ikisutartinių santykių šalis iš savo neteisėto elgesio gauna naudos, sąžininga šių santykių šalis galėtų reikalauti pripažinti šią naudą jos nuostoliais, nes faktiškai nesąžiningos šalies gauta nauda ir yra sąžiningos šalies patirti nuostoliai” (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-188-1075/2022).

Bylą nagrinėjant iš naujo dėl nuostolių atlyginimo, išaiškinta, jog „restituciniai nuostoliai kaip nukentėjusios šalies nuostolių apskaičiavimo būdas yra galimi, jeigu jie neperžengia saugomo lūkesčio intereso ribos. Šioje byloje akivaizdu, kad, atsakovei pardavus negyvenamąsias Patalpas A. A. už tam tikrą kainą, kuri galimai reiškia ir šio turto rinkos vertę, ieškovas neteko bent jau tokios vertės turto. Kadangi ieškovas už tokios vertės turtą būtų sumokėjęs preliminariojoje sutartyje nustatytą kainą, tai jo reikalaujami atlyginti nuostoliai laikytini pagrįstai tikėtinais. Atsakovei nesudarius sutarties su ieškovu, pastarasis neteko galimybės įgyti turtą bent jau tokios vertės, už kurią jis buvo parduotas A. A.. Saugomo lūkesčio intereso riba būtų peržengta, jei byloje būtų nustatyta, kad Patalpų rinkos vertė preliminariosios sutarties pažeidimo metu būtų mažesnė nei Patalpų pardavimo A. A. kaina. Restituciniai nuostoliai yra nuostolių apskaičiavimo metodas, taikant civilinės atsakomybės institutą, todėl nustatant tikslų ieškovo patirtų nuostolių dydį turi būti nustatoma grynoji nauda

atskaičiavus mokesčius ir kitas išlaidas.” (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 13 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-1003-567/2022).

Taip pat padaryta išvada, kad nagrinėjamu atveju ieškovo nuostolių apskaičiavimas atliekamas naudojant restitucinių nuostolių metodą, įtvirtintą CK 6.249 straipsnio 2 dalyje, pagrindžiančiu ieškovo praradimus. Ieškovo patirti nuostoliai sudaro 23 000 Eur (30 000 – 7 000), kadangi atsakovei neteisėtai atsisakius sudaryti pagrindinę sutartį su ieškovu, tarp atsakovės ir kito asmens sudaryta pirkimo–pardavimo sutartis, pagal kurią ginčo patalpos buvo parduotos už 30 000 Eur. Nustatant tikslų ieškovo patirtų nuostolių dydį, turi būti nustatoma grynoji nauda atskaičiavus mokesčius ir kitas išlaidas. Ieškinys buvo patenkintas iš dalies, priteisiant 23 000 Eur nuostolių atlyginimą. (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 13 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-1003-567/2022)

Kitoje byloje teismai sprendė dėl turinės ir neturinės žalos priteisimo, kai ieškovas ir atsakovas sudarė preliminarįją pirkimo-pardavimo sutartį, tačiau atsakovas vėliau nusprendė padidinti parduodamo turto kainą ir sutartis buvo nutraukta. Šalys sutartyje buvo numatę sąlygą dėl atsisakymo sudaryti pagrindinę sutartį, numatant konkretų netesybų dydį. Pirmosios instancijos teismas buvo tenkinęs ieškinį iš dalies ir priteisęs ieškovui nuostolius pardavimo ir sutartos kainos skirtumo dydžio, minusuojant netesybų sumą, numatytą kaip kompensacija sutartyje, laikant tai ieškovo prarastos galimybės pinigine verte. Tačiau apeliacinės instancijos teismas sprendė, jog ieškovas, gindamas lūkesčio interesą, gali reikalauti tik tos sutartyje numatytos netesybų sumos, nes sutarties sąlygoje nebuvo nurodyta, jog numatyta suma būtų laikoma minimaliais patirtais nuostoliais, ir šalys sąlygoje net nurodė konkrečią aplinkybę dėl tokio nutraukimo ir kompensacijos mokėjimo, kai pareikalaujama didesnės kainos, todėl panaikindamas ankstesnį teismo sprendimą dėl nuostolių priteisimo, ieškinį atmetė. (Kauno apygardos teismo 2023 m. vasario 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-143-601/2023)

Dar viena byla, kurioje kilo ginčas dėl iš neteisėtų veiksmų gautos naudos – ieškovė kreipėsi su ieškiniu į teismą, prašydama priteisti solidariai iš atsakovių 523 015,58 Eur nuostolių atlyginimą dėl laiku neperduoto nekilnojamojo turto naudojimo. To pasekoje, dėl netinkamai įvykdytos sutarties tarp šalių, 10 metų buvo mokamas nuomos mokestis už naudojimąsi šiomis patalpomis bendrovei, kurį ieškovė ir prilygino patirtiems nuostoliams dėl neteisėtų atsakovių veiksmų, iš kurių atsakovės gavo naudą. (Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-567-381/2019)

Teisėjų kolegija šioje byloje nurodė, kad „atsakovės, neperduodamos valstybės nuosavybės ginčo patalpų, atliko neteisėtus veiksmus ir iš jų gavo naudos – pajamų iš nuomos mokesčio, tuo tarpu ieškovė dėl tokių neteisėtų atsakovių veiksmų patyrė analogiško dydžio nuostolius, nes nuomos mokesčių mokėjo iš savo biudžeto. <...> atsakovių gauta nauda pripažintina ieškovės patirtais nuostoliais, kurie su atsakovių neteisėtais veiksmais yra susiję tiek tiesioginiu faktiniu, tiek teisiniu priežastiniu ryšiu. Ieškovė patyrė realių nuostolių būtent dėl to, kad jai nebuvo perduotas Sutartyje nurodytas turtas, o atsakovės negalėjo nesuprasti, kad dėl ginčo patalpų neperdavimo ieškovė gali patirti tam tikrų nuostolių, taigi nėra pagrindo teigti, kad ieškovės patirta žala yra pernelyg nutolusi nuo atsakovių neteisėtų veikų.” (Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-567-381/2019). Lietuvos apeliacinis teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą, kuriuo ieškinį tenkino visiškai ir ieškovės patirtus nuostolius iš atsakovių priteisė solidariai. (Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-567-381/2019)

Taigi, nors šiose byloje nuostoliai ir nebuvo tiksliai įvardijami kaip pažeidėjo gauta nauda, tačiau kaip ir kitose bylose dėl pažeidėjo gautos naudos, nuostoliai taip pat atlygintini pagal civilinės atsakomybės sąlygas, nurodytas LR CK 6.249 straipsnyje. Pastebima skirtumų tarp skirtingų instancijų teismų sprendimų ir nevienodo LR CK 6.249 str. 2 d. taikymo. Neteisėtai gautą naudą išreikalauti iš pažeidėjo sutartinių pažeidimų bylose yra sudėtingiau, kadangi šalys gali būti nusimatę netesybų dydį pačios. Taip pat tam ir keliami aukštesni reikalavimai ikisutartinių santykių bylose, kadangi turima įrodyti šalies nesąžiningumą, kitaip tariant priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų nutraukiant sutartį ir gautos naudos, jog nesąžiningos šalies gautą naudą būtų galima pripažinti sąžiningos šalies nuostoliais.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Darytina išvada, kad pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo teisinis reguliavimas ne tik turi daug panašumų į negautų pajamų ar nepagrįsto praturtėjimo institutus, tačiau ir į civilinės atsakomybės institutą, todėl yra mišrus, lyg sudėtas iš minėtų institutų. Negautų pajamų ir nepagrįsto praturtėjimo institutų nuostoliai yra kompensaciniai, o civilinės atsakomybės ir pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.249 straipsnio 2 dalį pažeidėjo gautos naudos nuostoliai yra restituciniai, tačiau taikomi tik išimtiniais atvejais, ir išlaikant kompensacinį žalos atlyginimo tikslą ir ribas. Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimui taip pat nėra būtinos visos civilinės atsakomybės sąlygos – nėra būtinas priežastinis ryšys ir kaltė, kaip ir nepagrįsto praturtėjimo atveju, tačiau nepagrįsto praturtėjimo atveju nėra taikoma civilinė atsakomybė, o negautoms pajamoms priteisti reikalinga taip pat įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas. Gali būti painu atskirti, tačiau nepagrįsto praturtėjimo institutą galima taikyti tuomet, kai kiti teisių gynimo būdai negalimi, o palyginus su šiais institutais, pažeidėjo gautą naudą išreikalauti yra sudėtingiausia, nes tai nebūtinai tiksliai susiję su nukentėjusiojo praradimu arba pajamomis, kurias buvo realiai tikėtasi gauti.

2. Išanalizavus civilinei atsakomybei priskirtinas teisės normas dėl pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo, darytina išvada, kad šios yra restitucinio pobūdžio ir nukreiptos į pažeidėjo gautos naudos (pelno) apskaičiavimą, o ne ieškovo prarastos naudos (pelno), taip pat ir siekiančios perduoti tokį pelną nukentėjusiam nuo neteisėtų veiksmų asmeniui. Išanalizavus civilinės atsakomybės ir pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo santykį matyti, jog pažeidėjo gautos naudos išreikalavimui pagal teismų praktiką pagrindinis mechanizmas yra civilinė atsakomybė, tačiau jos taikymas kelia iššūkius dėl teisinio aiškumo ir interpretacijos nevienodumo. Paprasta taikyti civilinę atsakomybę, kai yra visos būtinos civilinės atsakomybės sąlygos, tokios kaip neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė, žala ir nuostoliai, tačiau pagal teisės doktriną ir pasitaikančius atvejus, ne visada yra nustatomos visos sąlygos. Vienintelės pastovios sąlygos yra neteisėti veiksmai ir turtinė žala.

3. Intelektinės nuosavybės teisių apsaugą reguliuojantys įstatymai nustato, kad pažeidėjo kaltė – nebūtina sąlyga pažeidėjo gautai naudai išreikalauti, kas prieštarauja civilinės atsakomybės keliamoms sąlygoms. Intelektinės nuosavybės teisių pažeidimu padarytą žalą ir nuostolius išties gali būti sudėtinga arba neįmanoma apskaičiuoti, kaip ir teisingai atlyginti net

ir esant kaltei, todėl toks teisinis reguliavimas yra tinkamas. Teismų praktikoje pateikiami sprendimai rodo, kai pažeidėjo gauta nauda vis tik apskaičiuojama tinkamai ir kritiškai žvelgiant į nukentėjusiojo nurodomas sumas, net jei bandoma manipuliuoti patirta žala ir nuostoliais priskiriant nesusijusias išlaidas arba pažeidėjas neįrodinėja savo gautos grynosios naudos.

4. Neteisėtai atskleidus komercinę paslaptį ir iš to pažeidėjui gavus naudos, taip pat taikoma civilinė atsakomybė, tačiau gali būti skaičiuojama ne tik pažeidėjo gauta nauda, o ir negautos pajamos ar nepagrįstas praturtėjimas. Pagal pateiktus duomenis apskaičiuojama tiksli suma bei pelnas, kuriuos gavo pažeidėjas būtent iš neteisėtų veiksmų, t.y. komercinės paslapties atskleidimo kitam ūkio subjektui ar šiam tokia paslaptimi pasinaudojus pačiam, siekiant nesąžiningai konkuruoti. Šio tipo bylų ypatumas toks, jog nuostoliai gali būti įrodinėjami įvairiai, todėl pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas pritaikomas, kai iš visų galimų reikalavimų šis apskaičiuojamas kaip didžiausias iš visų galimų, tokiu būdu nukentėjusiajam atlyginant patirtą žalą visiškai.

5. Darytina išvada, kad nors sutarčių teisėje pažeidimu gauta nauda (pelnas) ir nėra įvardijama kaip pažeidėjo gauta nauda ir labiau vartojamas terminas yra neteisėtai gauta nauda, tačiau pagal požymius ir tai, kad taikytina civilinė atsakomybė ir visos jai būtinos sąlygos, tokio pobūdžio pažeidimuose taip pat galima išreikalauti pažeidėjo gautą naudą. Pastebima nevienoda teismų praktika taikant LR CK 6.249 str. 2 d. ir sprendžiant ar šalis turi teisę reikalauti pažeidėjo gautos naudos.

6. Kadangi pažeidėjo gautos naudos išreikalavimo įrodinėjimo našta yra nukreipta būtent į pažeidėją ir jo gautą pelną pasitelkus neteisėtus veiksmus, priteisiant sumą nukentėjusiajam, pagal susiformavusią teismų praktiką nuo bendrojo pelno turi būti atskaitomos pažeidėjo patirtos išlaidos, sąnaudos, mokesčiai, kurių taikymas kiekvienoje situacijoje skirtingas ir dėl to tai darant turi būti atsižvelgiama į kuo daugiau duomenų, apskaičiuojant grynąjį pelną, kad šiuo teisių gynimo būdu nebūtų šalių manipuliuojama. Vertinant teismų praktiką, darytina išvada, kad toks apskaičiavimas yra galimas, tačiau yra skirtingas ginant intelektinės nuosavybės teises, susidūrus su nesąžininga konkurencija ir sutarčių pažeidimais, o taip pat ir kiekvienu individualiu atveju.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262;
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 36-1340;
3. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 30-856;
4. Lietuvos Respublikos komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymas (2018). *TAR*, 7477
5. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 50-1598;
6. Lietuvos Respublikos prekių ženklų įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 92-2844.

Užsienio šalių teisės aktai

1. Vokietijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2023 m. lapkričio 1 d.] < https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/ >.

Europos sąjungos teisės aktai

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 29 d. direktyva 2004/48/EB dėl intelektualinės nuosavybės teisių gynimo, OJ L 157, 30.4.2004;
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. birželio 8 d. direktyva (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo, OJ L 157, 15.6.2016.

Specialioji literatūra

1. Ambrasienė, D. *et al.* (2006) Civilinė teisė. Prievolių teisė;
2. Birštonas, R. (2019) Komercinių paslapčių direktyvos įgyvendinimas Lietuvos teisėje, *Teisė*, 110;

3. Birštonas, R., Liauksminaitė, J., Mizaras, V. (2024) *Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
4. Boosfeld, K. (2019) Reallocating Gains: A Systematic Approach to Disgorgement of Profits, *European Review of Private Law*, 4, p. 823-849;
5. Didžiulis, L. (2014) Finansų tarpininkų profesinė civilinė atsakomybė, kaip investuotojų apsaugos priemonė: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: [Vilniaus universitetas];
6. Eakambaram, S. (2021). Disgorgement of Profits as Restitutionary Contractual Remedy. *International Journal of Law Management & Humanities*, 4, 2769-2779, <http://doi.org/10.1732/IJLMH.26616>;
7. Kontrimas, V. (2017) Negauto pelno nustatymo problemos neteisėtai pasinaudojus komercine paslaptimi, *Teisė*, 103, 88–102;
8. Lloyd, R. M., Chase, N. J. (2016). Recovery of damages for lost profits: the historical development. *University of Pennsylvania Journal of Business Law*, 18(2), 315-364;
9. Mikelėnas, V. (2003) *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia.
10. Mizaras, V. (2003) *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai: monografija*. Vilnius: Justitia ;
11. Mizaras, V. (2009) *Autorių teisė: II tomas*. Vilnius: Justitia.
12. Mizaras, V. (2012) Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo praktikoje, *Jurisprudencija*, 19(3);
13. Portonera, G. (2023) Unjust Enrichment and European Law: Present State and Future Directions. *Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union*, Vol. 20 (Issue 4), 158-169, <https://doi.org/10.9785/gpr-2023-200405>;
14. Raue, B. (2019) “Disgorgement of Profits: Distributive and Deterrent Logics,” in Hofmann, F. and Kurz, F. (eds) *Law of Remedies: A European Perspective*. Intersentia, 153–168;
15. Seaman, C. B., et al. (2019) “Lost Profits and Disgorgement,” in Biddle, C. B., et al., *Patent Remedies and Complex Products: Toward a Global Consensus*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 50–89. doi: 10.1017/9781108594981.003.
16. Stonkienė, M. (2011) Intelektinė nuosavybė: autorių teisė: mokomoji knyga, Vilnius: Petro ofsetas.

Teismų praktika

Bendrosios kompetencijos teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-382/2006;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-69/2013;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-47-248/2017;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177-248/2018;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-238-378/2018;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-93-915/2019;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-188-1075/2022;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-258-823/2022;
10. Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. lapkričio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-567-381/2019;
11. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-47-450/2021;
12. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-463-241/2021;
13. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-175-302/2021;

14. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-319-943/2021;
15. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-546-881/2022;
16. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gruodžio 13 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-1003-567/2022;
17. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 29 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. eA2-648-794/2020.

SANTRAUKA

Pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas kaip teisių gynimo būdas

Greta Merkelevičiūtė

Šiame magistro darbe analizuojamas pažeidėjo gautos naudos išreikalavimas kaip teisių gynimo būdas civilinėje teisėje, jo samprata, sąlygos civilinei atsakomybei kilti bei pažeidėjo gautai naudai ar pelnui išreikalauti. Šiuo procesu siekiama atkurti teisingumą susigrąžinant iš pažeidėjo neteisėtai naudą. Norėdama išsireikalauti šią naudą iš pažeidėjo, nukentėjusioji šalis turi įrodyti tiesioginį ryšį tarp pažeidimo ir pažeidėjo gauto pelno, įrodyti visas civilinei atsakomybei kilti reikalingas sąlygas. Tačiau nustatyti tikslų su pažeidimu susijusį pelno dydį gali būti sudėtinga, kadangi reikia atlikti išsamią finansinę analizę, kuri reikalinga galimai pažeidėjo gautai naudai nustatyti. Darbe taip pat analizuojama neteisėtais veiksmais gauta nauda ir jos išreikalavimas intelektinės nuosavybės teisėje, konkurencijos teisėje bei sutarčių teisėje, atitinkama teismų praktika šiose teisės srityse.

SUMMARY

Claiming the Benefit Received by the Infringer as a Remedy

Greta Merkelevičiūtė

This master thesis analyses the concept of claiming the benefit received by the infringer as a remedy in civil law, its concept, the conditions for civil liability and the recovery of the infringer's profit. The aim of this process is to restore justice by recovering the wrongful benefit from the infringer. In order to recover these benefits from the infringer, the injured party must prove a direct link between the infringement and the profit made by the infringer, and must prove all the conditions necessary for civil liability to arise. However, establishing the exact amount of the profit linked to the infringement can be difficult, as it requires a detailed financial analysis to determine the potential benefit derived by the infringer. The work also provides analysis of the benefits derived from unlawful conduct and their recovery in intellectual property law, competition law and contract law, as well as the relevant case law in these areas of law.